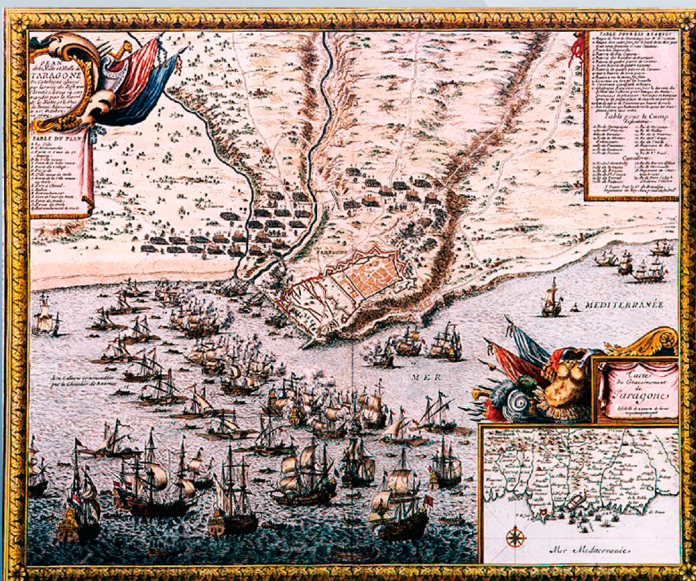


La gent de mar de Tarragona (segle XVII)

Salvador-J. Rovira i Josep M. Sanet



Col·lecció Llibre Digital. Núm. 2
Port de Tarragona



Edita
CEMAPT i AROLA EDITORS
CEMAPT
Carrer Anselm Clavé, 2
43004 Tarragona
Publicacions.Rel.Externes@porttarragona.cat

AROLA EDITORS
Pol. Francolí Parcel·la 3 Nau 5, 43006 Tarragona
arola@arolaeditors.com

Primera edició
Gener del 2014
ISBN
978-84-942191-0-8
Dipòsit legal
T-/50/2014

Copyright
© Del text Salvador-J. Rovira i Josep M. Sanet
© De la imatge de la portada Arxiu del Port de Tarragona.

Disseny de la portada
Antonio Latre

Col·lecció Llibre Digital del Port de Tarragona, número 2, any II - 2014.

 **Port de Tarragona**
Centre d'Estudis Marítims
i d'Activitats
Servei de Publicacions

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, tret de l'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a l'editor o a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals d'algun fragment d'aquesta obra.

Sumari

PRESENTACIÓ	7
INTRODUCCIÓ	9
EL TERME MARÍTIM	11
LA PESCA I LES SEVES ARTS	13
La importància econòmica de la pesca	13
Com es pescava?	14
QUANTIFICACIÓ DE LA GENT DE MAR	19
Nòmina dels homes de mar de Tamarit	21
Nòmina dels homes de mar de Tarragona	23
CATEGORIES PROFESSIONALS	57
Mariners i pescadors	57
Patrons	57
Mestres d'aixa	59
Calafats	61
ESPAIS URBANS DE LA GENT DE MAR	63
La Part Alta	63
La Marina	63
Les platges	64
El port	65
RECURSOS ECONÒMICS	67
Propietats rústiques i urbanes	69
Les barques	72
Altres béns	76
Els dots	77
Pes de la gent de mar en l'economia general de Tarragona	78

ELS RISCOS DE LA MAR	81
Servei a la Reial Armada	81
Pirates i corsaris	82
<i>Les fortificacions</i>	88
<i>Les torres de guaita</i>	92
<i>Els captius</i>	95
<i>Les causes pies</i>	99
<i>Les germandats</i>	102
Accidents a bord i naufragis	102
EL CORPORATIVISME	103
La confraria i el gremi	103
Oposició als sardinals i als ganguils	108
PRESENCIA DELS HOMES DE MAR EN EL GOVERN MUNICIPAL	113
LITIGIS AMB ELS GOVERNS MUNICIPALS	115
LES RELACIONS FAMILIARS	121
L'origen dels homes de mar	121
Les esposes dels homes de mar	124
ACTITUD DAVANT LA MORT	127
A TALL DE CLOENDA	129
APÈNDIX DOCUMENTAL	131
FONTS I BIBLIOGRAFIA	137
Fonts	137
Bibliografia	139

PRESENTACIÓ

Les circumstàncies moltes vegades manen més que els nostres desitjos i, malgrat que el llibre editat en paper no desapareixerà (això esperem molts), s'imposa, cada cop més, que en una presentació no s'esmenti: *el llibre que teniu a les vostres mans*, sinó *el llibre que teniu a les vostres pantalles*. És la nova manera d'editar tenint en compte criteris de sostenibilitat i de rapidesa de consulta.

El llibre que avui teniu a les vostres pantalles, doncs, *La gent de mar de Tarragona (segle XVII)*, de Salvador-J. Rovira i Josep Ma. Sanet, és un llibre, com afirmen els seus autors, que emplena un buit de la història de dues ciutats que vivien del mar: Tarragona i Tamarit. Una història de mar de dues poblacions que des del Port de Tarragona, a poc a poc, anem completant, una tasca que ens satisfà enormement, ja que considerem que és la nostra obligació publicar treballs relacionats amb la gent de mar, la història marítima i la navegació.

És un treball rigorós, documentat i del bon saber fer, tal com ens tenen acostumats els dos autors ens porten a descobrir la història del mar i de la seva gent. Treball que va des del detall de les nòmimes de la gent de mar fins a les persones que participaven en els governs municipals, amb qui es casaven i la procedència social de les seves dones.

Un bon llibre on més d'un lector i lectora pot trobar un avantpassat seu detallat entre els molts personatges que s'hi relacionen i que, de ben segur, tenen alguna continuïtat amb l'època actual.

Enhorabona als autors amb el meu desig que la lectura sigui del vostre interès.

Josep Andreu i Figueras

President del Port de Tarragona

INTRODUCCIÓ

La gent de mar a l'edat moderna és un tema poc estudiat tot i que es compta amb el que Josep M. Sabaté aporta en el seu llibre sobre el gremi de marejants¹ i amb les notícies que sobre i la pesca i els pescadors ha deixat escrites Josep M. Recasens².

Atrets com estem per diversos motius per les qüestions marineres, ens hem decidit a unir esforços per estudiar la gent de mar siscentista de Tarragona i Tamarit a fi de contribuir en la mesura de les nostres possibilitats a omplir un xic el buit historiogràfic dels qui durant l'edat moderna vivien de la mar i per la mar.

En el present treball considerem tant Tarragona com Tamarit, en el segle XVII dos municipis veïns i independents, pel fet que en l'actualitat formen un únic municipi i si se suma el territori el més normal es que també es faci el mateix amb la història.

Per elaborar el present estudi ens hem servit de la documentació referida a Tarragona i Tamarit que serveix els arxius tarragonins i molt especialment dels llibres sacramentals de les parròquies de Santa Maria de la Catedral i de Santa Maria de Tamarit, i dels protocols siscentistes d'ambdues poblacions de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona i de l'Arxiu Històric de Tarragona, així com dels llibres capitulars tarragonins, de la secció d'economia i hisenda i de la taula de canvi del darrer arxiu mencionat.

1 Josep M. Sabaté i Bosch, *El gremi de marejants (societat marítima i protectora). Una aproximació històrica*. Tarragona: Edicions El Médol, 1992.

2 Josep M. Recasens i Comes, "Notícies sobre la pesca i els pescadors de Tarragona. Segles XVI i XVII", *Quaderns d'Història Tarrconense*, XV (1997), p. 67-118.

Com no podia ser d'altra manera, també hem utilitzat els llibres i articles que es relacionen a l'apartat de la bibliografia.

Els autors

EL TERME MARÍTIM

Al llibre del consolat de 1608-1609 consta que el terme del mar de Tarragona s'endinsa 4 llegües dins la mar. Si hom té en compte que la llegua antiga mesurava 6.717,60 metres, tindrem que les aigües territorials tarragonines s'introduïen 26,87 quilòmetres dins la Mediterrània¹, i que la seva superfície, resultat de multiplicar la longitud del litoral (uns 9 quilòmetres) per aquesta xifra, és de 241,83 quilòmetres quadrats que pràcticament es doblarien en afegir a l'extensió tarragonina la corresponent a l'antic terme marítim de Tamarit que anava de la meitat de la platja Llarga —les coves de Tamarit— a la roca de Gaià.

Els arquebisbes tenien el domini directe sobre les aigües marítimes i com a senyors que eren, tant de Tarragona com de Tamarit, cobraven el delme corresponent sobre les captures de peix² al que s'afegia el que produïa la lleuda marítima de Tamarit³.

El peix, a més dels drets suara exposats, pagava l'anomenat quart de peix que es dividia en cinc parts: una per al paborde, una per a l'arquebisbe i tres per al rei, i la lleuda del peix fresc que afectava al que es treia fora de la ciutat⁴.

1 C. Alsina; G. Feliu; L. Marquet, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*. Barcelona: Curial, 1990, p. 168.

2 AHAT. Llibre de les rendes pertanyents al Sr. Arquebisbe de Tarragona en son arquebisbat de l'any 1449.

3 Salvador-J. Rovira i Gómez, *La lleuda de Tamarit*", *Niu d'Art*, 27 (1990), p. 17.

4 Josep M. Recasens i Comes, *"Notícies sobre la pesca"*, p. 71.

LA PESCA I LES SEVES ARTS¹

La importància econòmica de la pesca

Venia donada pel fet que el consum de peix formava part de la dieta de la majoria de les famílies, fos quina fos la seva condició social, ja que la demanda es veia afavorida per elements culturals, religiosos (recordarem que els dies d'abstinència sumaven anualment 160) i econòmics (el peix solia ser un aliment assequible per a les classes populars)².

En moltes parts d'Europa, el peix jugava un paper important en l'alimentació de la població. Tot i això el mercat era restringit a causa de la poca conservació del producte que només es podia dur a una distància curta del lloc de captura³. Així, doncs, el peix fresc era menys important que el sec o el salat. De la importància del seu consum, especialment del salat, ens en dóna idea el fet que en molts llocs el dinar de les classes populars consistia en un bocí de pa, una arengada i una cabeça d'all⁴. Resta clar, doncs, que el peix, conservat principalment mitjançant l'assecat i la salada, suposava una part importantíssima de la dieta alimentària d'una bona part d'Europa i molt especialment al Mediterrani catòlic. La demanda era atesa, en part, per subministraments locals,

1 Per redactar aquest capítol ens hem servit de: Roberto Fernández Díaz; Carlos Martínez Shaw, "Els sistemes de pesca", *L'Avenç*, (1980), p. 802-813, i de A. Sáñez Reguart *Diccionario Histórico de las Artes de Pesca Nacional*, 5 volums. Madrid: 1791-1795.

2 Salvador-J. Rovira i Gómez, *Altafulla siscentista. La vida en una vila del Baix Gaià al segle XVII*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1997, p. 74

3 A Altafulla, durant el segle XVII, els pescadors venien el peix capturat a la pròpia vila, a Mas Rabassa, Monnars, el Catllar i, esporàdicament, a Valls.

4 Walter Minchinton, "Tipos y estructura de la demanda (1500-1700)", a Carlo M. Cipolla, ed. *Historia económica de Europa* (2). Siglos XVI y XVII. Barcelona: Editorial Ariel, 1978, p. 97s.

però molt especialment per la pesca salada en la que destacava el bacallà que era proveït majoritàriament per comerciants anglesos i holandesos⁵.

Com es pescava?

El reusenc Pere Gil en la seva *Geografia de Catalunya* diu que es pescava “ab las arts y bols”, “ab barques de nit ab llums, y de dia sens llum” i que a Tarragona s’agafaven “sardines, alatxes, boges, sorells, anchovas, agulles, varats, y altra varietat de peixos, en gran abundància”. També afirmava que a Tamarit se salaven molts barrils de sardines, anxoves i varats, així com lluços, i assegurava que, si “los moros no poguessin donar molestias” a Tarragona es podrien capturar moltes tonyines i bonítols⁶.

Els principals sistemes de pesca utilitzats a Tarragona durant el segle XVII s’agrupen en dos: sedentaris i mòbils. En el primer destacaven per la seva importància, la pesca amb ham (volantí, “balestilla” i palangre), nanses i encerclament (almadrava). Entre els del segon se situaven els arts de tir (art o xàvega i artet o bolitx) i d’arrossegament (gànguil, tartana i parelles o bous).

La pesca amb ham era una de les modalitats més antigues, encara que, des del punt de vista de la rendibilitat, resultava una de les menys agraïdes. L’instrument comú utilitzat per les diverses varietats d’aquesta modalitat era l’ham. El material emprat era usualment el ferro amb un recobriment d’estany per possibilitar-ne una major durada. Els tipus d’hams variaven segons els peixos que es volguessin pescar. Les principals pesqueries que es

5 D. H. Pennington, *Europa en el siglo XVIII*. Madrid: Aguilar, 1973.

6 Josep Iglésies, Pere Gil, , S. I. (1551-1622) i la seva *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, 2002.

realitzaven amb ham eren les del congre, el lluç, el besuc, la tonyina i el bonítol.

El volantí era un tipus de pesca efectuada des de la vora del mar, encara que, de vegades, també es feia des d'una petita embarcació molt propera a la platja. Consistia en un cordill fi de cànem o de lli en el cap del qual se situaven uns quants cordills rematats cadascun d'ells per un ham que segons el peix que s'hagués de capturar tenia diferent tamany i esquer. Amb aquest tipus d'art se solia pescar pagell, lluç, boga, sorell i verat.

La "balestilla" era una varietat de pesca amb ham molt semblant a l'anterior, i només es distingia d'aquella perquè a la part del cordill que se submergia a la mar es disposaven uns pals perpendiculars dels extrems dels quals penjaven uns petits cordills que a la seva punta tenien enganxats diversos hams.

El palangre era una corda de cànem a la qual s'hi lligaven una sèrie de cordills de diversa llargada, segons el lloc del calament i el tipus de peix a pescar, acabats amb els seus respectius hams. En els caps de la corda es lligava una pedra a fi de permetre el palangre fondejar i una boia que facilitava als pescadors tant la localització del calament com l'avís que els peixos havien picat. Segons el tamany dels peixos i dels hams utilitzats es distingia entre *palangre de bordera*, *mitja bordera*, *menuda* o *diabló*. La pesca del palangre començava amb el trasllat d'aquests a l'indret de calament mitjançant cistelles o cabeços. La conducció cap a mar oberta s'efectuava, a vela o rem segons el temps, en una embarcació anomenada palangre, que era pràcticament idèntica a un llagut.

Un sistema de pesca molt estès era el realitzat amb nanses. La nansa era un cistell que, depenent del tipus de peix que s'havia de capturar, tenia diverses formes i mides. La nansa constava de

tres parts: la boca per on el pescador treia la captura, el goleró, una mena d'embut, per on entraven els peixos sense que posteriorment poguessin sortir-ne, i l'esquer que variava segons el peix que es pretenia pescar. Les nanses tenien adossades als laterals dues cordes que permetien fer els calaments des de les barques a diverses profunditats segons les espècies que s'havien de capturar. Les principals captures amb aquest tipus d'arts eren els sorells, sèpies, llagostes, congres, meros i bogues.

Els altres sistemes tenien com a característica comuna la utilització de la xarxa.

Dins de les pesqueres sedentàries destacava la pesca de sardines i anxoves. Es practicava amb la barca de sardinal molt similar a la del palangre. Les xarxes del sardinal eren un compost de tres o quatre peces anomenades barcada de sardinal.

Els dos principals sistemes de tir van ser l'Art (xàvega) i l'artet (bolitx). Les diferències entre ambdós eren el tamany, ja que bàsicament constaven del mateix tipus de xarxes i procedien de forma idèntica en el procés de treball. Totes dues formes es realitzaven mitjançant el calament d'una xarxa.

Gradualment s'introduïren altres maneres de pescar conegudes com d'arrossegament. Els sistemes d'arrossegament que es practicaven eren el gànguil, la tartana i els bous.

El gànguil consistia en una embarcació de dues proes i vela llatina que duia lligada una xarxa de malles molt estretes als caps dels botals, que, un cop calada i amb el vaixell en moviment, anava arrossegant-se pels fondals.

La tartana era similar al gànguil del qual només es diferenciava en que l'embarcació utilitzada era una mica més ample i que en

lloc de col·locar la xarxa a proa, lligava un cap a la popa i un altre a la proa de manera que quan es desplaçava ho feia de costat.

Les parelles o bous eren dos llaguts que portaven cadascun l'extrem d'una xarxa que rastrejava els fons marins recollint tot el que trobava al seu pas. Els bous permetien un alt índex de rendiment atès el major nombre de captures que efectuava en cada calament.

La pesca d'arrossegament aixecà des del primer moment polèmiques, ja que es deia que impedièn, especialment els bous, la normal reproducció dels peixos a causa de la captura indiscriminada que se'n feia, incloses les cries.

Les ordinacions del mostassaf, establertes i recopilades entre 1583 i 1621⁷ recullen les classes de peixos que es pescaven a les aigües de Tarragona i que després es venien en la pescateria local. Se'n relacionen 75 espècies entre les que destaquen l'agulla, aranya, besucs, boga, bonítol, calamars, sèpia, congre, dofí, orada, llagostí, llissa, llobarro, lluç, llunada, manta, mabre, merla, moll, mòllera, morena, mula, mussola, palaia, rajada, àngel, escorpa, cigala, sorell, esparrall, esturió, tonyina, tord, vaca, petxina i xuclà⁸.

L'any 1660 s'establiren les ordinacions del mostassaf que havien estat acordades quatre anys abans. Una d'aquestes ordinacions es referia al peix i aplegava un total de vint articles en els quals es determinava que els que portaven a vendre sabogues n'havien de donar una al mostassaf, així mateix, qualsevol persona forastera que portés peix a vendre a la pescateria de la ciutat havia de donar-li una lliura de peix, i de les tonyines una lliura als cònsols. Tots els

7 AHT. FMT. Economia i hisenda. Sign. 49

8 AHT. FMT. Economia i hisenda. Sign. 49. Ordinacions del mostassaf, 1583-1621.

venedors havien de vendre el peix al preu que establís el mostassaf i havien de tenir a la vista del públic el peix que volien vendre i les paneres que el contenien havien d'estar separades les unes de les altres. Els pescadors de peix no podien fer companyia amb els venedors. El peix s'havia de dur a vendre esbudellat i estripat i oferir-lo col·locat damunt els pedrissos. Els barquers de palangre que compraven esquer no el podien revendre. Els pescadors que compraven peix per a revendre'l no se'l podien endur a casa seva sense el permís del mostassaf i si a l'endemà el portaven de nou a vendre li ho havien de manifestar abans. Els barquers que compraven esquer a Tarragona restaven obligats a vendre les seves captures a la ciutat. Els venedors que venien el peix de platerets ho havien de fer a pes a la pescateria i en cap altre lloc. Els que capturessin tonyina del Muntanyar Gros fins a les coves del cap de Terme envers Tamarit, les havien de portar a la pescateria. Tots els pescadors que tenien la residència a Tarragona havien de dur a vendre les seves captures a la ciutat. El mostassaf tenia el privilegi de poder prendre qualsevol peix que considerés necessari per a l'abastament de la població. Els peixaters que venien peix no podien tenir parts en la barca que els hi havia capturat. Els revenedors de peix a plateret havien de tenir una balança per pesar-lo. Les espècies de peixos a vendre s'havien de denunciar abans al mostassaf. I no cal dir que tot aquell que incomplís les ordinacions era punit amb una multa i amb la pèrdua del peix que tenia per vendre⁹. El mostassaf tenia gran autoritat en el seu àmbit i plantar-li cara podia suposar la presó, això fou el que li passà al pescador Joan Botat que el febrer de 1601 es discutí amb ell i s'atreví a xafar el peix davant la seva presència¹⁰.

9 Ordinacions i crides de la Ciutat de Tarragona (segles XIV-XVIII). Tarragona: Ajuntament de Tarragona, 1982, p. 73s.

10 AHT. FMT. Llibres capitulars, sign. 148, f. 52v.

QUANTIFICACIÓ DE LA GENT DE MAR

Als pobles litorals la pesca i la navegació de cabotatge ocupaven una bona part de la població activa. L'existència de la gent de mar es veia afavorida pel fet que el consum de peix formava part de la dieta de la majoria de les famílies, fos quina fos la seva condició social, encara que les més humils en consumien més, ja que la demanda restava garantida per les implicacions religioses, que obligaven a la gent a abstenir-se de menjar carn durant la quaresma, i a més el peix solia ser un aliment bàsic, ja que era assequible per a les classes populars.

Els documents distingeixen entre mariners i pescadors, però no clarifiquen en què es diferenciaven professionalment. Pensem que el pescador concentrava la seva activitat en la pesca, mentre que el mariner, tot i que també podia pescar, practicava el comerç marítim.

Per al segle XVII no disposem de dades demogràfiques que ens permetin saber el nombre exacte d'homes de mar que aleshores residien a Tarragona.

L'únic que es pot fer es aprofitar documentació indirecta o servir-se de les elaboracions que s'han realitzat sobre la població tarragonina a partir de fons documentals com ara els llibres del tauler, talls o relacions de confreres.

Segons aquestes fonts i respecte del total de la població, es pot establir aquest quadre sobre el percentatge que corresponia als homes de mar

Anys	1594-1601 ¹	1617 ²	1620-1640 ³	1669 ⁴	1697 ⁵
	10,4%	18,6%	13,7%	22,6%	29,2%

S'adverteix que els homes de mar que a començament del segle XVII són el 10,4% de la població activa, a finals dels sis-cents passen a ser quasi bé el 30%, és a dir, en el transcurs del segle es triplicà el seu nombre.

Els homes de mar eren la minoria laboral més nombrosa de Tarragona. Ens ho fa pensar el fet que a la processó de Sant Ramon de Penyafort aportaren 99 de les 338 atxes del conjunt d'assistents de les confraries, el que equival al 29,28% dels confreres assistents a l'acte⁶. També abona la nostra suposició el que les despeses per la lluminària, àguila, trompetes i tabals de la processó de la Immaculada Concepció de l'any 1611 que s'elevaren a 14 lliures, 19 sous i 8 diners i que foren pagades pel conjunt de les confraries de la ciutat, la de Sant Pere fou la que més pagà, concretament 1 lliura, 8 sous i 8 diners que representava el 9,56% del total abonat. Després

1 Estimació feta per Josep M. Recasens d'una mostra de 162 òbits de caps de casa dels quals es coneixia la professió.

2 Roser Lozano, La població de Tarragona al segle XVII. Tarragona: Centre d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, 1995, p. 48.

3 Estimació elaborada per Josep M. Recasens sobre un total de 1.069 defuncions registrades entre 1620 i 1640.

4 El tall de 1669, buidat per Josep M. Recasens, dona un total de 437 ciutadans, 99 dels quals, el 22,6%, són homes de mar. Josep M. Recasens, "La societat de la ciutat de Tarragona a mediados del siglo XVII", Boletín Arqueológico, (1962-1963), p. 82.

5 Per últim tenim la companyia de cent soldats repartida proporcionalment entre les confraries de Tarragona segons el nombre de confreres que tenien. La de Sant Pere aportà el 29, 2% del total. AHT. Llibre del Consolat, 1695-1701, f. 87r-88v.

6 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 149, f. 34v-35r.

de la confraria de Sant Pere la que més contribuí fou la de Sant Llorenç amb 1 lliura i 8 diners, és a dir, el 6,89%⁷.

Pel que fa a Tamarit la situació és semblant quant a la informació. Un memorial del rector de l'any 1626 dona per al municipi un total de 320 habitants que es distribueixen entre Tamarit estricta, Ferran, Monnars, Cocons i els masos. Si només agafem Tamarit, l'únic lloc on hi havia gent de mar, tindrem 185 persones, 62 de les quals són homes. Si adaptem aquesta quantitat al percentatge que aleshores tenien a Tarragona, el 18,6%, podríem pensar que l'any 1626 els homes de mar de Tamarit eren uns 33. Aquesta comparativa un xic forçada no es pot aplicar en els anys posteriors a la Guerra de Successió, malgrat que disposem dels homes confessants i combregants dels anys 1651-1661, per tal com la vila experimentà una enorme minva de població durant la contesa. Així, els 150 homes aptes per rebre els sagraments de la confessió i de l'eucaristia existents el 1640 es reduïren a 24 el 1651 amb una disminució del 76%⁸.

Nòmina dels homes de mar de Tamarit⁹

Anglada, Jaume (1627-1628)

Barses, Gabriel (1623)

Bassa, Joan (1623)

Blasco, Jaume (1623)

Bogar, Gracià (1622)

Bonet, Jaume (1617)

Bosquets, Joan (1635)

7 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 158, f. 57v.

8 Salvador-J. Rovira, Tamarit, p. 74s.

9 La informació ha estat extreta de: AHAT. PSMA. Sign. 3, 4. PSMT. Sing. 60, 70.1.

Bover, Jaume (1627-1652)
Brunet, Domènec (1603)
Cardona, Mateu (1603-1623)
Cros, Jaume (1623)
Cruzado, Ramon (1638)
Dolç, Julià (1631)
Estrada, Pere (1619-1634)
Fages, Francesc (1620)
Fages, Pau (1683)
Falla, Guillem (1603)
Falla, Jaume (1605)
Falla, Joan (1605-1608)
Falla, Francesc (1613)
Falla, Joan (1608)
Ferrer, Jeroni (1633)
Ferrer, Miquel (1607-1625)
Gaya, Francesc (1616)
Ginebrer, Pere (1638)
Gues (1638)
Jaumet, Jacint (1636)
Llunes, (1627-1628)
Maric, Tomàs (1624)
Martí, Gabriel (1606-1626)
Martí, Jaume (1620-1637)
Martí, Joan (1633)
Maric, Salvador (1657)
Mata, Joan (1699)
Miracle, Antoni (1672)
Miracle, Gabriel (1650)
Nadal, Esteve (1672)

Parisi, Josep (1627-1628)
Rabassa, Andreu (1657)
Rabassa, Baltasar (1620-1647)
Rabassa, Joan (1648)
Rius, Joan (1621-1632)
Roig, Felip (1649)
Roig, Miquel (1608-1626)
Roldo, Joan (1629)
Serra, Damià (1664)
Sobrevila, Roger (1622)
Soler, Antoni (1620-1631)
Soler, Pere (1631)
Teixidor, Joan (1681)
Vitòria, Joan de (1605)

Els tamaritans localitzats, que vivien de la mar durant el segle XVII, són 54. Estem convençuts que devien ser força més nombrosos, però les fonts documentals al nostre abast només ens permeten certificar l'existència d'aquest mig centenar llarg d'homes de mar residents a Tamarit.

Nòmina dels homes de mar de Tarragona

Abat, Vicenç (1609)
Agustí, Bernat (1636)
Agustí, Francesc (1636)
Alart, Gabriel (1695)
Alart, Simó (1690)
Albert, Josep (1626)
Alera, Joan (1610)
Alonso, Jaume (1602-1616)

Ametller, Pere (1689)
Amiguets, Jacint (1621)
Amiguets, Joaquim (1690)
Amiguets, Pau (1616)
Amiguets, Pau (1639)
Anglada, Nicolau (1604)
Anglada, Pau (1649)
Anglada, Pere (1638)
Anglada, Rafael (1606)
Aandoria, Rafael (1612)
Andreu, Pere (1694)
Àngel, Josep (1630)
Angell, Jaume (1622)
Angell, Silvestre (1650)
Anglada, Joan-Pau (1695)
Anglada, Josep (1641)
Anglada, Nicolau (1604)
Anglada, Pau (1695)
Anglada, Pere (1637-1638)
Anglada, Rafael (1606)
Arall, Pau (1674-1696))
Arcs, Salvador (1688)
Arenta, Blai (1636)
Arenta, Pau (1636)
Argilés, Felip (1610)
Armengol, Serafí (1664)
Arnau, Joan (1602)
Arondí, Marià (1672)
Arriba, Joan (1661)
Artús, Pere (1642)

Aubiol, Jaume (1617)
Augeret, Joan (1613)
Aufús, Pere (1685)
Ausell, Silvestre (1649)
Ausina, Jaume (1679)
Badia, Andreu (1659)
Badia, Arnau (1601)
Badia, Joan (1618)
Bajona, Jaume (1613)
Balart, Francesc (1610)
Ballesta, Antoni (1623)
Barau, Arnau (1661)
Barba, Pau (1670)
Barberà, Pau (1625-1668)
Barceló, Pere (1622-1653)
Bardó, Lluís (1700)
Barenys, Pere (1651)
Barrís, Antoni (1699)
Barrís, Isidre (1699)
Bartomeu, Esteve (1602)
Bartra, Montserrat (1610)
Bartra, Pau (1620)
Bas, Tomàs (1698)
Besora, Antoni (1672-1673)
Besora, Bernat (1689)
Besora, Nicolau (1653)
Besora, Pau (1689)
Batalla, Pere (1625)
Batet, Francesc (1694)
Batet, Joan (1601)

Bausili, Francesc (1682)
Belloc, Montserrat (1638-1643)
Bellver, Onofre (1622-1642)
Bellver, Onofre, fill (1640)
Bellver, Pere (1612)
Benac, Joan (1611)
Benac, Pau (1648)
Benages, Joan (1626)
Berenguer, Bartomeu (1607)
Bertran, Antoni (1607-1637)
Bertran, Antoni, fill (1693)
Bertran, Francesc (1618)
Bertran, Jaume (1687)
Bertran, Joan (1616)
Bertran, Josep (1682)
Bertran, Pau (1638-1643)
Bertran, Pere (1624)
Bertran, Tomàs (1602)
Besora, Bernat (1685-1697)
Besora, Dídac (1697)
Besora Gallissà, Josep (1693-1697)
Besora, Joan de Déu (1685)
Besora, Pau (1686-1697)
Besora, Pau, fill (1688)
Blai, Josep (1698)
Blai, Pere (1651-1652)
Blai, Pere (1682-1683)
Blai, Salvador (1676-1682)
Blanc, Antoni (1606)
Blanc, Joan (1610-1619)

Blanc, Miquel, menor (1698)
Blanc, Miquel, major (1698)
Blat, Joan (1619)
Blat, Llorenç (1645)
Bo, Isidre (1685)
Bo, Joan (1601)
Boada, Agustí (1629)
Boada, Agustí, fill (1648-1653)
Boada, Francesc, pare (1648-1661)
Boada, Francesc, fill (1699)
Boada, Jaume (1695)
Boada, Llorenç (1699)
Boira, Joan (1625)
Boixes, Silvestre (1656)
Boleda, Pasqual (1687-1693)
Bonavia, Joan (1607)
Bonet, Jaume (1612-1642).
Bonet, Jaume (1658)
Bonet, Joan, pare (1621)
Bonet, Joan (1642-1650)
Boni, Antoni (1663-1695)
Boni, Joan (1662-1686)
Boni, Josep (1695)
Borés, Pere (1630)
Borés, Silvestre (1630)
Borges, Guillem (1606)
Borges, Joan (1607)
Borgueres, Joan (1671)
Bori, Isidre, fill (1692)
Bori, Isidre, pare (1691)

Bori, Joan (1620)
Bori, Joan (1640)
Bori, Pau (1692)
Borrell, Antoni (1611-1625)
Borrell, Antoni (1683)
Bosc, Antoni (1642)
Bosc, Francesc (1608)
Bosc, Joan (1611)
Bosc, Miquel (1637-1652)
Bosc, Pau (1644-1649)
Cadelon, Andreu (1647)
Calderó, Jaume (1637)
Caldes, Pere-Joan (1611)
Calvet, Pere (1609)
Camps, Jaume (1692)
Canalda, Joan (1626)
Canalda, Joan (1654)
Canalda, Macià (1607)
Canalda, Macià (1637-1645)
Canalda, Macià (1640)
Canalda, Jaume (1692)
Canalda, Joan (1688)
Canalda, Josep (1688)
Canet, Jaume (1641)
Canet, Josep (1640)
Canet, Josep (1622-1637)
Canet, Josep, fill (1637)
Canet, Simó (1618-1641)
Cantiner, Jaume (1605)
Canyelles, Joan (1605)

Capdevila, Bernat-Llorenç (1620)
Carbonell, Ignasi (1671)
Carbonell, Pau, pare (1671)
Carbonell, Pau, fill (1671)
Capó, Baptista (1700)
Carcaix, Bernat (1610)
Carcaix, Bernat (1648-1656)
Carcaix, Gabriel (1610)
Carcaix, Pau, fill (1637)
Carcaix, Pau, pare (1612)
Carcaix, Pere (1649)
Cardona, Joan (1601)
Cartanyà, Jerònim (1638)
Cartanya, Josep (1632)
Cartanyà, Pere (1608-1632)
Cartó, Guillem (1607)
Casabona, Joan (1697)
Casals, Gabriel (1626)
Casals, Jaume (1618)
Casals, Joan (1611)
Casanoves, Joan (1637-1647)
Cases, Antoni (1618)
Cases, Bernat (1681)
Cases, Domènec (1610)
Cases, Jaume (1610)
Cases, Joan (1613)
Cases, Josep (1613)
Cases, Josep (1666)
Cases, Pau (1614)
Cassar, Joan del (1607)

Cassillacs, Francesc (1648)
Cassillac, Joan (1648)
Cassola, Joan (1690)
Castells, Joan (1664-1696)
Castells, Pere-Joan (1692)
Castro, Jaume (1643)
Castro, Robert (1643)
Claravalls, Llorenç (1641-1650)
Claravalls, Llorenç (1684-1688)
Claravalls, Pere-Llorenç (1648)
Claravalls, Pere-Llorenç (1682-1688)
Claret, Gaspar (1611)
Clariana, Jeroni (1659-1684)
Clausell, Joan (1641)
Clos, Bartomeu (1612)
Codonyer, Guillem (1625)
Comamala, Joan-Antoni (1636)
Comes, Josep (1658-1666)
Comes, Josep, fill (1666)
Company, Francesc (1632)
Compte, Gaspar (1609-1612)
Conques, Francesc (1635)
Conques, Joan (1607)
Corredor, Antoni (1609)
Corredor, Jerònim (1623)
Corts, Francesc (1625)
Corts, Joan (1611)
Cosios, Gabriel (1634)
Costa, Antoni (1611)
Costa, Bartomeu (1611)

Costa, Miquel (1602)
Costa, Pere (1611)
Costa, Rafael (1634)
Cots, Pere-Miquel (1664)
Creus, Francesc (1605)
Cruset, Jaume (1612)
Cubrador, Bartomeu (1609)
Dalmau, Joan (1606)
Debersí, Miquel
Domènec, Antoni (1607)
Doménec, Vicenç (1685)
Duart, Guillem (1676)
Duran, Joan (1610)
Duran, Pere (1626)
Elies, Agustí (1647)
Elies, Francesc (1611)
Elies, Jacint (1615)
Eres, Josep (1650-1657)
Eros, Josep (1646)
Escarré, Antoni (1664-1698)
Espelta, Jaume (1639)
Espina, Joan (1629)
Esteve, Joan (1611)
Esteve, Jaume (1611)
Esteve, Joan (1639-1642)
Esteve, Josep (1647-1664)
Esteve, Josep (1698)
Fabregues, Antoni (1626-1640)
Faldes, Bartomeu (1609)
Falguer, Francesc (1635)

Fargues, Pere (1621)
Ferrara, Josep (1650)
Ferrer Antoni (1622)
Ferrer, Bernat
Ferrer, Damià (1601)
Ferrer, Francesc (1698)
Ferrer, Grau (1695)
Ferrer, Jaume (1664)
Ferrer, Joan (1605)
Ferrer, Josep (1648)
Ferrer, Mateu (1646)
Ferrer, Pere (1624)
Ferrer, Tomàs (1691)
Ferret, Damià (1637)
Figaro, Antoni (1658)
Figueres, Joan (1611)
Florensa, Jaume (1626)
Flos, Pere (1627-1644)
Foc, Pau (1606)
Fochenses, Antoni (1619)
Fochenses, Joan (1601)
Fochenses, Pau (1607)
Fons, Joan (1610)
Fons, Bernat (1610)
Fons, Cosme (1613-1640)
Fons, Cosme, fill (1637)
Fons, Domènec (1637-1646)
Fons, Pere (1617-1642)
Font, Joan (1634-1641)
Font, Pau (1680)

Fontanet, Esteve (1668-1694)
Fontanet, Francesc (1674)
Fontanet, Gabriel (1681-1691)
Fontanet, Gabriel, fill (1687)
Fontanet, Llorenç (1694)
Fontanilles, Damià (1642-1648)
Fontanilles, Macià (1642)
Fornaus, Jaume (1685)
Fort, Vidal-Pere (1615)
Francisco, Antoni (1675)
Freixe, Pere (1642.1651)
Fuster, Marc (1638)
Galceran, Joan (1653)
Gallarmino, Jaume, pare (1696)
Gallarmino, Jaume, fill (1696)
Gallart, Domènec (1683)
Gallart, Joan (1626)
Gallart, Pau (1626)
Gallissà, Francesc (1632)
Gallissà, Jaume, pare (1625-1654)
Gallissà, Jaume, fill (1633)
Gallissà, Joan (1607-1640)
Gallissà, Josep (1637-1640)
Gallissà, Pau, pare (1612-1638)
Galissà, Pau, fill (1627)
Gallissà, Ramon (1635)
Gambús, Bartomeu (1687)
Garau, Francesc, pare (1646)
Garau, Francesc, fill (1662)
Garau, Josep (1689-1693)

Garau, Pau (1662)
Garau, Rafael (1690)
Garau, Sebastià (1682)
Garcia, Antoni (1609)
Garcia, Agustí (1692)
Garcia, Andreu (1693)
Garcia, Francesc (1612)
Garcia, Jaume (1625)
Garcia, Josep (1637-1645)
Garcia, Josep (1656)
Garcia, Llorenç (1692)
Garcia, Lluís (1625)
Garcia, Miquel (1692)
Garganter, Nadal (1621)
Garganter, Nadal (1654)
Garragino, Andreu
Garús, Antoni (1619)
Gas, Antoni (1647)
Gas, Felip (1635-1649)
Gas, Pau (1607)
Gas, Pau (1641)
Gas, Pere (1605)
Gasull, Jaume (1650-1665)
Gavaldà, Joan (1651)
Gelabert, Fructuós (1693)
Gelabert, Joan (1688)
Gelabert, Josep (1688)
Geli, Pere (1672)
Gener, Francesc (1648)
Gener, Joan (1683)

Genís, Andreu (1641-1657)
Genís, Damià (1607)
Genís, Damià (1639-1648)
Genís, Gaspar (1616)
Genís, Gaspar, fill (1637)
Genís, Jaume (1616)
Genís, Josep (1649)
Genís, Josep (1680)
Genís, Pere (1608)
Genís, Pere (1636)
Genís, Pere (1636)
Genís, Sebastià, pare (1627)
Genís, Sebastià, fill (1627)
Ges, Pere (1618)
Gibert, Salvador (1697)
Gil, Francesc (1640-1646)
Gilabert, Josep (1684-1688)
Gilabert, Pere (1616)
Giner, Francesc (1635)
Giner, Joan (1690)
Giralt, Antoni (1691)
Giralt, Esteve (1690)
Giralt, Joan (1623)
Girart, Esteve (1665)
Giró, Francesc, pare (1696)
Giró, Francesc, fill (1700)
Gómez, Antoni (1636-1645)
Gomilla, Josep (1692)
Gomis, Antoni (1636-1641)
Gomis, Francesc (1635)

Gomis, Gabriel (1624-1649)
Gomis, Josep (1644-1649)
Goncer, Jaume (1609)
Goncer, Pasqual (1612)
González, Josep, pare (1694)
González, Josep, fill (1694)
González, Pau (1681)
Gorgoli, Miquel (1665)
Gori, Bernat (a) Parrillo (1635)
Gori, Dídac (1641-1648)
Gori, Francesc, pare (1624)
Gori, Francesc, fill (1633)
Gori, Jaume, pare (1615)
Gori, Jaume, pare (1615)
Gori, Jaume (a) Parrillo, pare (1649)
Gori, Jaume (a) Parrillo, fill (1649)
Gori, Joan (a) Parrillo (1616)
Gori, Josep (a) Parrillo (1662)
Gran, Josep (1653)
Granada, Agustí (1700)
Granada, Antoni (1679-1693)
Granada, Bernat, pare (1690-95)
Granada, Bernat, fill (1690-1695)
Granada, Esteve (1698)
Granada, Gaspar (1695)
Granada, Josep (1693)
Grasses, Francesc (1619)
Gratia, Bertomeu (1612)
Grau, Francesc, (1698)
Grau, Pau (1689)

Grau, Rafael (1685-1699)
Grau, Sebastià, pescador (1698)
Gregori, Bartomeu (1611)
Guancer, Jaume, pare (1625)
Guancer, Jaume, fill (1625)
Guancer, Joan, pare (1624)
Guancer, Pasqual (1624)
Guari, Bernat (1651)
Guari, Dídac (1655)
Guari, Jaume (1653)
Guari, Josep, pare (1655)
Guari, Josep, fill (1689)
Guari, Ramon (1628)
Guasc, Dídac (1690)
Guasc, Joan (1636)
Guasc, Joan-Pau (1622)
Güell, Rafael (1653)
Guia, Jaume (1623)
Guiu, Joan (1607)
Guillarmino, Jaume, (1699)
Guitart, Guillem (1695)
Guitart, Josep, pare (1640)
Guitart, Josep, fill (1676)
Gusell, Antoni (1607)
Hortonedà, Miquel (1611)
Hortonedà, Pere (1609)
Huguet, Jaume (1615-1626)
Huguet, Joan (1639)
Icard, Guillem (1685)
Ivern, Maties (1642)

Jacomet, Domènec (1627)
Jacomet, Joan (1627)
Joane, Josep de (1654)
Joane, Miquel (1654)
Joanganós, Jaume (1640)
Joanico, Andreu (1606-1623)
Jornet, Joan (1688)
Jornet, Joaquim (1691)
Jové, Pere-Joan (1612)
Jover, Josep-Jacint (1623)
Julià, Joan (1688)
Jull, Joan (1699)
Lafont, Joan (1698)
Latres, Miquel (1602)
Lladó, Lluís (1630)
Llaurí, Francesc (1660)
Llaurí, Jaume (1648-1653)
Llaurí, Josep (1650)
Lleó, Joan (1611)
Lleonart, Cristòfol (1689)
Llima, Jeroni (1612)
Llima, Jeroni (1680)
Llimà, Magí (1644)
Llima, Martí (1646-1652)
Llima, Pau (1619-1644)
Llima, Pere (1604-1611)
Llinyà, Pere (1699)
Llombardo, Antoni (1650)
Llorenç, Joan (1648)
Lluc, Benet (1649)

Lluc, Bernat (1622)
Lluc, Bernat (1653-1657)
Lluc, Francesc (1641-1647)
Lluc, Jaume (1690)
Lluc, Joan (1609)
Lluc, Joan (1645-1651)
Lluc, Lluís (1611-1644)
Lluc, Mateu (1605)
Lluís, Antoni (1650)
Lombardo, Antoni (1652)
Magrinyà, Jaume (1642)
Magrinyà, Guillem (1620)
Magrinyà, Jeroni (1619)
Malaret, Antoni (1609-1642)
Mallol, Dídac (1635)
Mallol, Francesc (1696)
Mallol, Josep (1700)
Mallol, Miquel (1696-1670)
Manaut, Andreu (1688)
Manyà, Pere (1640)
Marc, Benet (1609)
Marc, Francesc, pare (1639)
Marc, Francesc, fill (1639)
Marçal, Antoni (1664)
Marçal, Joan (1674)
Marcè, Bernat (1630)
Marfons, Jaume (1689)
Marí, Pere (1658)
Mariner, Blasi (1625)
Mariner, Joan (1615)

Martí, Bartomeu, pare (1664)
Martí, Bartomeu, fill (1679)
Martí, Eugeni (1644)
Martí, Francesc (1619-1640)
Martí, Grau (1682)
Martí, Isidre (1645)
Martí, Jacint (1646)
Martí, Josep (1617)
Martí, Josep (1682)
Martí, Magí (1643)
Martí, Mateu (1652-1664)
Martí, Miquel (1611)
Martí, Pere (1610-1618)
Martí, Pere (1636-1642)
Martorell, Joan (1623)
Martra, Joan (1616)
Mas, Andreu (1639)
Mas, Carles (1667-1700)
Mas, Francesc (1630-1651)
Massó, Jeroni (1610-1641)
Massó, Joan (1612)
Massó, Sebastià, pare (1610)
Massó, Sebastià, fill (1640-1647)
Mates, Francesc (1688)
Mateu, Baptista (1670)
Mateu, Jaume (1641)
Mateu, Joan Baptista (1653-1663)
Mateu, Martí (1624)
Mateu, Pere (1611)
Mateu, Pere-Joan (1647)

Matia, Pere (1610)
Mato, Joan (1622)
Mauri, Francesc (1674)
Mauri, Josep (1673)
Mefa, Josep (1691)
Melendres, Joan (1692)
Melià, Martí (1691)
Mercer, Bernat (1639)
Mestre, Andreu (1694)
Mestre, Joan (1612)
Mestre, Josep (1653)
Mestre, Nicolau (1637)
Mestre, Rafael (1610)
Mestre, Ramon (1658-1693)
Miquel, Joan (1682)
Miralles, Jaume (1634)
Miret, Joan (1609)
Modronyo, Francesc (1602)
Modronyo, Josep (1648-1672)
Moles, Bernat (1639-1650)
Moliner, Joan (1606)
Monboiran, Joan (1617)
Monravà, Jaume (1667)
Montagut, Andreu (1635-1639)
Montagut, Andreu (1635)
Montagut, Antoni (1609-1656)
Montagut, Antoni (1639)
Montaner, Bartomeu (1624)
Montaner, Rafael (1653)
Montoliu, Gabriel (1635)

Montserrat, Dídac (1640-1647)
Montserrat, Dídac, fill (1636)
Montserrat, Joan (1611-1640)
Montserrat, Ramon (1683)
Morell, Francesc (1651-1654)
Moreno, Joan, (1663)
Morera, Jaume (1612-1642)
Morera, Jaume, menor (1640)
Morera, Josep, pare (1657)
Morera, Josep, fill (1657)
Morlà, Francesc (1699)
Navarro, Albert (1664)
Navarro, Francesc (1624-1659)
Navarro, Francesc, fill (1659)
Navarro, Jaume (1623-1645)
Navarro, Joan (1613)
Navarro, Miquel, pare (1620)
Navarro, Miquel, fill (1624)
Navarro, Sebastià (1611)
Navàs, Francesc (1621)
Navàs, Isidre (1663)
Navàs, Sebastià (1611)
Navés, Antoni, pare (1611)
Navés, Antoni, fill (1628)
Navés, Francesc (1645)
Navés, Isidre (1658-1665)
Nofre, Joan (1626)
Noguer, Joan (1612-1621)
Noguera, Jaume (1618)
Nogués, Francesc (1642)

Nogués, Francesc (1608)
Nogués, Joan, pare (1638)
Nogués, Joan, fill (1638)
Olià Onofre (1611)
Oliva, Josep (1687)
Oliver, Cristòfol (1641)
Oliver, Francesc (1689)
Oliver, Jaume (1653-1657)
Oliver, Joan (1608)
Oliver, Josep (1685)
Oliver, Josep (1682)
Oliver, Magí (1651)
Oliver, Pau (1612)
Oliver, Pau (1691)
Oliver, Pere (1689)
Oller, Andreu (1607)
Oms, Joan (1622)
Orbes, Bertran (1633)
Oregino, Andreu (1647)
Orient, Pau (1639)
Oriol, Antoni, pare (1638)
Oriol, Antoni, fill (1638)
Oriol, Joan (1610)
Ortega, Antoni (1624)
Ortega, Antoni (1641-1648)
Ortega, Bernat (1693)
Ortega, Jaume (1648)
Ortega, Joan (1624-1641)
Ortega, Josep, patró (1696)
Ortega, Josep (1689-1691),

Ortega, Josep (1691)
Ortega, Josep (1694)
Ortega, Llorenç (1691-1693)
Ortega, Pau (1647-1649)
Ortega, Pau, (1691-1699)
Ortís, Joan (1611)
Pagès, Benet (1602)
Pages, Benet (1637)
Pagès, Josep (1636)
Paisà, Josep (1693)
Palacio, Dídac (1675)
Palacio, Josep (1698)
Palacio, Silvestre (1698)
Palau, Joan (1749)
Pàmies, Josep (1686-1694)
Pàmies, Pau (1694)
Panasacs, Rafael (1700)
Pantinat, Jaume (1609)
Pantiner, Joan (1610)
Parera, Joan (1611)
Parera, Josep (1683)
Parolo, Llätzer (1679)
Parrallo, Jaume (1619)
Parrillo, Bernat (1618-1648)
Parrillo, Bernat, fill (1650)
Parrillo, Francesc (1608)
Parrillo, Jaume, fill (1624)
Parrillo, Jaume, pare (1624)
Parrillo, Josep (1651)
Pasqual, Joan, pare (1664)

Pasqual, Joan, fill (1686-1695)
Pasqual, Joan (1686)
Pato, Joan (1606)
Pau, Francesc (1637)
Pau, Joan (1689)
Pau, Pere (1637)
Pedrol, Francesc (1700)
Pedrol, Mateu (1666-1700)
Pedrol, Joan (1698)
Pedrós, Joan de (1610)
Peiró, Joan (1607)
Pelegrí, Josep (1679)
Pelegrí, Pere (1647)
Pelegrí, Sebastià (1601))
Pellisser, Joan (1688)
Pentiner, Jaume (1610)
Pera, Joan (1622)
Pere, Bernat (1610)
Perelló, Antoni (1688)
Perelló, Jaume (1618)
Peris, Nicolau (1609)
Perles, Francesc (1666-1697)
Perelo, Llàtzer (1663)
Perramon, Antoni (1602)
Pexo, Joan (1647)
Pinyol, Francesc (1612)
Plaça, Josep (1669)
Plaça, Pau (1637)
Plana, Francesc (1614)
Plana, Joan (1606)

Ponç, Bartomeu (1624)
Ponç, Gabriel (1609-1622)
Ponç, Jacint (1621-1648)
Ponç, Joan (1628)
Ponç, Joan, pare (1610)
Ponç, Joan, fill (1840)
Ponç, Josep (1645)
Ponç, Ramon (1840)
Porchela, Antoni (1675)
Porchela, Pau (1671)
Porrella, Ignasi (1670)
Porta, Bernat (1612)
Porta, Francesc (1607-1651)
Porta, Francesc (1687)
Porta, Josep (1688)
Porta, Lluç (1653)
Porta, Manuel (1669)
Porta, Marc (1683-1688)
Porta, Nicolau (1622)
Portuguès, Antoni (1606)
Portuguès, Joan, pare (1640)
Portuguès, Joan, fill (1640)
Portuguès, Pere (1606)
Portuguès, Pere (1640)
Presses, Jaume (1686)
Pujades, Joan (1612-1638)
Pujades, Josep (1640-1653)
Pujades, Onofre, fill (1638)
Pujades, Onofre, pare (1651)
Pujol, Damià (1637)

Pujol, Josep (1622)
Pujol, Rafael (1635)
Pujol, Rafael (1666)
Puyol, M. (1621)
Querol, Ramon (1623)
Rajon, Francesc (1658)
Rajon, Josep (1658-1662)
Rame, Joan (1615)
Ramon, Domènec (1610)
Raüll, Antoni (1636)
Raüll, Josep (1636)
Rebichg, Antoni
Rebichg, Jaume (1646)
Reduan, Jaume (1610)
Reig, Marc (1626)
Reverter, Baltasar (1687)
Reverter, Joan (1673)
Reverter, Joan (1693)
Reverter, Josep (1687)
Reyon, Bonaventura (1686)
Reyon, Dídac (1690)
Reyon, Joan (1699)
Reyon, Josep (1686-1699)
Riambau, Joan (1677)
Ribes, Domènec (1687)
Ribes, Ignasi (1674)
Ribes, Joan (1685-1687)
Ribes, Josep, pare (1670)
Ribes, Josep, (1694)
Ribes, Miquel (1643)

Ribes, Rafael (1698)
Ricomà, Francesc (1666-1692)
Ricomà, Jaume (1692)
Ricomà, Pere-Pau (1689)
Ripoll, Pere-Joan (1609)
Ripoll, Francesc (1637)
Robert, Francesc (1633)
Robert Joan, fill (1620)
Robert, Joan, pare (1620)
Roca, Antoni (1640)
Roca, Antoni (1650)
Roca, Antoni (1651)
Roca, Diego (1684-1692)
Roca, Francesc (1680-1697)
Roca, Ramon (1691)
Roca, Silvesre, pare (1700)
Roca, Silvestre, fill (1700)
Rocamora, Lluís (1682)
Rocha, Joan (1636)
Rocha, Josep (1665)
Rodolat, Jaume (1609-1639)
Rodolat, Damià, pare (1639)
Rodolat, Damià, fill (1639)
Rodolat, Pau (1620)
Rodolat, Ramon (1654)
Roduà, Joan (1607)
Rodríguez, Joan (1694)
Rodríguez, Pere-Joan (1685)
Rofes, Miquel (1608)
Roig, Antoni (1608)

Roig, Antoni (1610)
Roig, Antoni (1638)
Roig, Antoni (1648-1695)
Roig, Antoni (1685)
Roig, Joan (1617)
Roig, Josep (1636)
Roig, Josep (1695-1699)
Roig, Nadal (1608)
Roig, Pere (1603)
Romeu, Joan (1668)
Romeu, Miquel-Joan (a) Carcaix (1606)
Romeu, Pau (a) Carcaix (1608)
Romeu, Pere (a) Carcaix (1606)
Ros, Joan (1610)
Rossell, Rafael (1607)
Rovellat, Andreu (1606-1608)
Rovellat Josep (1619-1640)
Rovellat, Josep (1609)
Rovellat, Pere (1601)
Roy, Guillem del (1602)
Robert, Francesc (1638)
Robert Joan (1606)
Robert, Joan (1645)
Rubió, Pere (1665)
Sabater, Antoni (1637)
Sabater, Miquel (1693)
Sabater, Ramon (1693)
Sainer, Francesc (1650)
Salelles, Bartomeu (1606-1651)
Sales, Albert (1683)

Sales, Baltasar (1626)
Sales, Garau (1637)
Sales, Gaspar (1683)
Sales, Josep, pare (1639)
Sales, Josep, fill (1637)
Salgat, Francesc (1638)
Salines, Jaume (1610)
Salines, Miquel (1624-1637)
Salines, Pau (1635)
Saludes, Ramon (1635)
Salvador, Isidre (1686)
Salvador, Jaume (1607)
Salvia, Pau (1613)
Samarra, Agustí (1696)
Samarra, Agustí (1686-1692)
Samarra, Joan-Pau (1696)
Samsó, Bartomeu (1641)
Samsó, Joan (1610-1637)
Samsó, Pere (1625)
Santromà, Jaume (1610)
Santromà, Joan (1637)
Sant Joan, Bernat de
Sanxes, Josep-Valentí (1685)
Saranyana, Josep (1644)
Sarat, Joan (1624)
Sarigol, Josep (638)
Sastre, Rafael (1694)
Saurí, Pere (1664)
Saurina, Jaume (1624)
Sayes, Pere (1675)

Segarra, Miquel (1686)
Seret, Gabriel (1693)
Seritjol, Cristòfol (1642)
Seritjol, Josep (1693)
Seritjol, Miquel, pare (1642)
Seritjol, Miquel, fill (1644)
Seritjol, Miquel (1700)
Serra, Antoni (1611-1621)
Serra, Esteve (1626)
Serra, Joan (1621)
Serra, Joan (1685)
Serra, Josep (1680-1693)
Serra, Pere (1612)
Serra, Pere (1671)
Serra, Tomàs (1683-1693)
Serrador, Jerònim (1611)
Sigol, Joan (1647)
Simó, Antoni (1698)
Simó, Magí (1674)
Simó, Francesc (1700)
Simó, Ramon (1685)
Simorra, Jaume (1631)
Simorra, Mateu, pare (1610-1638)
Simorra, Mateu, fill (1638)
Sobra, Marià (1671)
Sobrevila, Francesc (1612)
Socies, Cristòfol (1601)
Socies, Francesc (1607)
Socies, Gabriel (1608)
Socies, Joan (1630)

Soldevila, Andreu (1623-1653)
Solell, Francesc (1682)
Soler, Bertran (1602)
Soler, Bonaventura (1684)
Soler, Esteve (1683),
Soler, Jaume (1619)
Soler, Pere (1624)
Sopa, Albert (1666)
Sora, Pere (1627-1650)
Sorgent, Llorenç (1641-1648)
Sorgent, Miquel (1650)
Sostes, Francesc (1657)
Sostes, Francesc (1691)
Sostes, Joan (1606)
Sostes, Josep (1652)
Suga, Albert (1650)
Talavero, Jaume (1619)
Tallada, Joan (1627)
Tarifa, Isidre (1646)
Tarifa, Pau (1675-1696)
Tarifa, Rafael (1696)
Tarrafeta, Joan (1622)
Tarrelló, Pere (1611)
Tatareu, Guillem (1619)
Teixidor, Josep (1692)
Teixidor, Salvador (1692)
Terrafeta, Ambrós (1685)
Terrafeta, Ambrós (1683)
Terrafeta, Andreu (1683)
Testo, Jaume (1611)

Tllisa, Tomàs (1623)
Toló, Joan (1602)
Tolsà, Bernat (1605)
Torrell, Joan (1616-1640)
Torrell, Rafael (1619-1653)
Torrella, Joan (1643)
Torrents, Antoni (1629),
Torrents, Joan (1608-1610)
Torrents, Magí (1659)
Torres, Joan (1639-1641)
Torres, Llorenç (1607)
Torres, Pau (1680)
Tost, Pere (1629)
Traver, Joan (1608)
Traver, Miquel (1608)
Traver, Pau (1610)
Traver, Pere (1608)
Trilla, Antoni (1696-1698)
Trilla, Josep (1668-1696)
Tull, Joan (1681)
Tus, Bernat de (1620)
Tus, Pere (1614)
Urgellès, Joan (1694)
Urgellès, Ramon (1694)
Valldosera, Joan (1665-1666)
Valldosera, Joan (1680-1692)
Vallès, Josep (1695)
Vallès, Josep (1695)
Vallés, Tomàs (1691)
Vall, Jaume (1644-1647)

Valls, Jaume (1650)
Vallvé, Onofre (1607)
Varrés, Antoni (1680)
Verdera, Pere (1627)
Verderol, Joan (1684)
Verges, Antoni (1691)
Vicenç, Bernat (1636)
Vicenç, Fructuós, pare (1617)
Vicenç, Fructuós, pare (1645)
Vicenç, Gerard (1617)
Vidal, Francesc (1610-1640)
Vidal, Joan (1611)
Vidal, Joan (1640)
Vidal, Josep (1639)
Vidal, Pau (1632)
Vidal, Ramon (1683)
Vidal, Vicenç (1625-1640)
Vigorós, Guillem (1676)
Vigorós, Isidre (1676)
Vila, Fructuós (1657-1675)
Vila, Josep (1611-1613)
Vila, Josep (1638-1657)
Vila, Montserrat (1605)
Vilanova, Cristòfol (1682-1689)
Vilanova, Pau (1612)
Vilar, Joan (1628)
Vilar, Josep (1692)
Vilar, Josep (1691)
Vinya, Pere la (1602)
Vinyes, Damià (1652)

Vinyes, Joan (1685)
Vinyes, Pere (1623-1652)
Vinyoles, Antoni (1623-1648)
Vinyols, Joan (1652)
Viola, Antoni (1661)
Virgili, Joan (1652)
Xartó, Joan, pare (1617)
Xartó, Joan, fill (1640)
Xera, Bernat (1608)
Xera, Isidre (1648-1652)
Xera, Joan, pare (1622)
Xera, Joan, fill (1652)
Ximenes, Francesc (1668)
Zesso, Jaume (1642)

Els homes de mar siscentistes tarragonins localitzats són 934. Ens atrevim a assegurar que en realitat eren uns quants més, ja que hem bandejat aquells que per coincidir en nom i cognom podien ser individualitats noves, però també ja aplegats, per això és del tot versemblant creure que poden superar el miler.

CATEGORIES PROFESSIONALS

Mariners i pescadors

D'alguna manera aquests són els jornalers i els proletaris de la gent de mar, els quals es guanyen la vida amb la força del seu treball.

Resulta difícil establir les diferències i matisos que hi ha darrera els mots mariner i pescador, ja que tot sovint les feines que realitzen els uns i els altres són similars, però resulta evident que els tripulants de les barques de tràfic rebien el nom de mariner de manera preferent.

Per a pescar s'utilitzaven barques de palangre, de xàvega, de sardinals, de gànguils i de bous, mentre que per al comerç s'empraven els llaguts, les tartanes, les sageties, les pollacres i les naus.

Patrons

Els patrons eren l'aristocràcia de la gent de mar. En la documentació apareixen citats indistintament com a patrons mariners, patrons de barca i patrons de tràfic. La feina principal dels patrons era el transport de mercaderies en les seves barques.

Els patrons tarragonins localitzats són:

Bellver, Onofre

Bertran, Tomàs (1602)

Bosc, Antoni (1642)

Canalda, Macià (1637-1645)

Carcaix, Bernat (1656)

Compte, Gaspar (1609)

Eras, Josep (1650)

Flos, Pere (1644)

Fochenses, Antoni (1619)

Fontanet, Esteve (1668)
Gallissà, Joan (1607-1640)
Gallissà, Josep (1640)
Gallissà, Pau, pare (1638)
Gallissà, Pau, fill (1640)
Genís, Andreu (1654)
Genís, Damià (1641)
Genís, Josep (1662)
Llima, Pau (1644)
Llima, Pere (1604)
Lluc, Joan (1645)
Lluc, Joan (1645)
Lluís, Antoni (1650)
Malaret, Antoni (1621)
Malaret, Antoni (1642)
Mateu, Joan Baptista (1658-1663)
Morera, Jaume, pare (1644)
Morera, Jaume, fill (1640)
Morera, Josep (1664)
Rovellat, Andreu (1606)
Rovellat, Josep (1629)
Vidal, Francesc (1615)
Vinyes, Pere (1623)

El juliol de 1609, el patró de barca Gaspar Compte portà a Tarragona 400 quarteres d'ordi de l'Empordà i la càrrega restà assegurada en 300 lliures pel comerciant Gaspar Giminells¹.

Del patró de barca Josep Genís es pot dir que estava actiu el maig de 1662 i que es dedicava a transportar mercaderies entre Tarragona i València².

1 AHT. FMT. Economia i hisenda. Llibre de forments, núm. 3, f. 47.

2 AHT. PNT. Sing. 190, f. 84.

Respecte dels patrons de Tamarit sabem que alguns d'ells feien viatges a França on compraven roba per revendre-la a la seva tornada. Sobre aquests patrons, el nom dels quals no coneixem, es parlà a Tarragona en la prohomenia del morbo el 22 de juliol de 1630, presidida pels cònsols Gabriel Martí, Miquel Examenó i Gabriel Gil, i es digué que a Tamarit hi havia patrons que anaven a França i tornaven carregats de roba usada per vendre-la. Com que tot sovint la roba de segona mà infectada era la causa de l'expansió de les epidèmies, als cònsols tarragonins els semblà necessari convocar la prohomenia del morbo per tractar el tema i arribar, si s'esqueia, a prendre mesures. Després de parlar-ne es resolgué que els cònsols, amb la màxima promptitud, s'assabentessin de tot allò relacionat amb la qüestió i un cop informats es posessin d'acord amb l'arquebisbe, senyor de Tamarit, per ordenar al governador del Camp de Tarragona que en secret obtingués informació sobre el negoci i que un cop la tingués obrés consegüentment, tot informant-ne el virrei³.

Mestres d'aixa

Els mestres d'aixa actius en la Tarragona del segle XVII són deu: Grau Ferrer, Mateu de Cardona, Antoni Garcia, Joan Guiu, Antoni Roig, pare, Antoni Roig, fill, Nadal Roig, Pau Roig, Pere Roig, i Antoni Roig .

Grau Ferrer era natural de Sant Feliu de Guíxols i fill del mariner Joan Ferrer. El 17 d'octubre de 1655 s'esposà amb Teresa Pomes, filla de pagès, i, a l'abril de 1657, batejà la filla Maria⁴.

3 AHT. FMT. Llibres del consolat, 1630-1631, f. 15v.

4 AHAT. PSMC. Matrimonis, 8, f. 15v. Baptismes, 8-9, f. 37.,

Mateu de Cardona bastí una barca anomenada Sant Llorenç i Santa Brígida de 600 quintars la propietat de la qual compartia a mitges l'any 1652 amb el mariner Salvador Costa⁵.

Antoni Garcia era fill del forner del mateix nom. El 26 d'abril de 1609 celebrà noces amb Margarida Lluc, filla del pescador Joan Lluc⁶.

Joan Guiu era de Barcelona. Morí abans del mes de juny de 1607⁷.

Els Roig són una nissaga de mestres d'aixa l'origen de la qual es troba al segle XVI. Antoni Roig estigué casat amb Paula i fou pare d'un altre Antoni Roig que el 14 de novembre de 1632 es mullerà amb Magdalena Barberà, filla del sastre Pere Barberà⁸.

Nadal Roig estigué casat amb una Tecla i, al desembre de 1626, ja era mort, atès que en aquesta data la seva vídua contragué matrimoni amb Pau Fochenses⁹. Fill de Nadal era Pau, casat amb Margarida, que l'any 1631 fou pare d'un nen al que posà el nom de Gaspar¹⁰.

Pere Roig, fill d'un altre Pere Roig i Isabel, es casà l'any 1603 amb Magdalena Rovirosa, filla del pagès Antoni Rovirosa¹¹. Podem dir que el 30 de març de 1604 acordà amb el pescador Mateu Lluc la construcció d'un llagut, el qual havia de tenir la llargària del llagut propietat del pescador Pere Galià que ben segur també devia haver estat bastit per Roig; en el moment de les capitulaci-

5 AHT. PNT. Sign. 186, f. 150.

6 AHAT. PSWMC. Matrimonis, 8, f. 15v.

7 AHAT. PSMC. Matrimonis, 1601-1615, f. 75v.

8 AHAT. PSMC. Matrimonis, 7, f. 10v.

9 AHAT. PSMC. Matrimonis, 1615-1631, f. 131.

10 AHAT. PSMC. Baptismes, 7, f. 103.

11 AHAT. PSMC. Matrimonis, 1601-1615, f. 28v.

ons Lluç donà al mestre d'aixa un ruc i 4 lliures i es comprometé que en el moment de rebre l'embarcació enllestida li donaria 20 rals i el llagut vell que tenia amb el seu timó¹². Aquest mestre d'aixa, l'any 1613, construí un llagut "corredor" per a Francesc Falla, de Tamarit, per 30 lliures¹³.

Per últim tenim a Antoni Roig, germà de Pere, que el 1608 celebrà noces amb Paula Roviro, germana de la seva cunyada¹⁴. El febrer de 1620, conjuntament amb el calafat Jaume Talavera, comprà a Gabriel Gil una dotzena de roves de cànem amb la intenció de fabricar una xarxa per a una barca¹⁵.

Hom pot treure la conclusió que la construcció naval a Tarragona fou de poca volada durant el segle XVII. Pel que sembla l'activitat es reduïa a la construcció d'algunes barques de pesca i cabotatge, especialment quan ben sovint els homes de mar tarragonins, en tenir necessitat d'una embarcació nova, preferien encomanar-la a les drassanes de la costa de llevant. La feina dels mestres locals es reduïa, doncs, al manteniment i reparació d'embarcacions més que construir-les de bell nou. És el cas del patró Andreu Garragino que es féu bastir a Canet la seva barca Sant Antoni, Santa Tecla i Sant Elena¹⁶.

Calafats

El treball del calafat consistia en impermeabilitzar l'embarcació amb estopa i brea.

12 AHT. PNT. Sign. 140, f. 30.

13 Salvador-J. Rovira i Gómez, Tamarit, p. 81.

14 AHAT. PSMC. Matrimonis, 1601-1615, f. 80v.

15 AHT. PNT. Sign. 165, f. 28v.

16 AHT. PNT. Sign. 191, f. 155v.

Podem parlar de deu calafats: Blai i Pau Arenta, Francesc Marc, pare i fill. Joan Nogués, Jaume Noguera, Pere Orient, Rafael Panasacs, Jaume Talavera i Magí Torrents.

Blai i Pau Arenta eren pare i fill i procedien d'Occitània. Pau s'esposà l'1 de maig de 1636 amb la vídua del pescador Joan Guasc¹⁷.

Els dos Francesc Marc eren barcelonins. El pare morí abans del 20 de gener de 1639 en què el fill es va casar amb Marianna Gilabert, filla del sastre Pau Gilabert¹⁸.

Jaume Noguera era natural de Canet i a l'abril de 1618, en què la seva filla Caterina es maridà amb el pagès Francesc Sendrós, encara vivia¹⁹.

Pau Orient contragué dos matrimonis: el primer amb Tecla i el segon, el 1640, amb Dorotea Casals²⁰.

Rafael Panasacs surt citat l'any 1700. Tot fa pensar que és el genearca dels Panasacs, mestres d'aixa i calafats, setcentistes.

Jaume Talavera estava casat amb Joana. L'any 1619 va batejar un fill al que posà el nom de Jaume²¹. L'11 de febrer de 1620 adquirí, conjuntament amb Antoni Roig, una dotzena de roves de cànem per fabricar una xarxa per a una barca a raó de 30 sous la rova²².

Magí Torrents era de Vilanova de Cubelles i fill d'un mariner del mateix nom. El 16 de març de 1659 es va casar amb Francesca Caselleses²³.

17 AHAT. PSWMC. Matrimonis, 7, f. 43v.

18 AHAT. PSMC. Matrimonis, 7, f. 75.

19 AHAT. PSMC. Matrimonis, 1615-1631, f. 31.

20 AHAT. PSMC. Matrimonis 7, f. 92.

21 AHAAT. PSMC. Baptismes, 6, f. 101.

22 AHT. PNT. Sign. 165, f. 28v.

23 AHAT.PSMC. Matrimonis, 8, f. 27v.

ESPAIS URBANS DE LA GENT DE MAR

La Part Alta

El costum medieval que la gent d'una mateixa professió s'agrupés en determinats sectors urbans, es mantenia viva a la Tarragona del segle XVII.

La gent de mar presentava una certa concentració en el sector oriental de la ciutat, als carrers i places més pròxims al portal de Sant Antoni, ja que que era la sortida de la ciutat més directa per anar a les platges del Miracle, l'Arrabassa i la Llarga on la majoria dels xaveguers i palangrers tenien les barques.

Un altre sector de la Part Alta on s'agrupava la gent de mar eren els carrers propers a la plaça de la Pescateria.

El Pare Andreu de Palma de Mallorca indica com a indrets de màxima concentració de pescadors del portal de Sant Antoni a la plaça de l'Oli, Pescateria, Carnisseria, Tras Carnisseria, Sant Llorenç, Santa Tecla i Talavera¹.

La Marina

Era una zona de la ciutat molt participada per la gent de mar. Era on els pescadors venien les captures, especialment la del peix foraster, als traginers. El febrer de 1658 els pescadors es trobaren que a les nits no podien entrar dins del port i per aquest motiu Josep Coll, arrendatari del dret del peix, sol·licità els cònsols que demanessin al governador de la plaça que se servís deixar les claus de les portes de la Marina. La petició fou considerada positivament i

1 Pare Andreu de Palma de Mallorca, Las calles antiguas de Tarragona (Siglos XIII-XIX). Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1956, p. 174.

les claus es posaren a disposició dels oficials que feien la guàrdia amb la qual cosa desaparegueren les dificultats².

A la part baixa de la ciutat, és a dir, la Marina, la gent de mar posseïa botigues en les quals guardava els estris laborals i, tal volta, alguns d'ells hi vivien. És el cas dels Gallissà que en tenien una al costat de la del ric home de negocis Gaspar Giminells³.

Les platges

Eren una zona de gran importància en la vida quotidiana de la gent de mar. Els xavaguers i palangrers hi deixaven les barques, i eren l'àmbit on es construïen i reparaven les embarcacions i es refeien les xarxes

A les platges hi acostumava a haver barraques que no sols servien per guardar xarxes i estris de pesca, sinó que, en alguns casos, també s'hi vivia. Coneixem, almenys, el propietari d'una d'elles, el patró Joan Bonet, que en posseïa una feta de canyes que l'any 1672 fou valorada en 15 lliures⁴.

En algunes, com ara la de l'Arrabassa, també hi havia botigues i saladors. Sabem que l'any 1603 en tenien Pere Romeu (a) Cascaix i Joan Fochenses⁵.

Els calafats i els mestres d'aixa treballaven a les platges i a ple sol. Cada un d'ells ocupava un sector determinat, en el qual s'hi

2 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 191, f. 75.

3 AHT. PNT. Sign. 133, f. 66v.

4 AHT. PNT. Sig. 200, f. 65.

5 AHT. PNT. Sign. 134, f. 132.

distingien dos espais: el reservat al dipòsit de la fusta i l'ocupat pels bastiments en procés de construcció⁶.

El port

La gent de mar també tenia el seu espai a l'entorn del port, sobretot a la part de platja més propera al moll en la qual, l'any 1609, s'hi posaren pilons a fi d'assegurar les barques i facilitar-ne l'operació d'avarar-les⁷.

Pel que fa al moll hem de dir que sempre es considerà essencial per part de la classe dirigent que tingué clar que calia mantenir-lo i ampliar-lo ja que d'ell depenia una part de la riquesa de la ciutat. L'any 1591, el govern municipal decidí fer bastir cent cinquanta-cinc metres de dic; les obres començaren l'abril de 1592, però l'epidèmia que aleshores afectà la ciutat obligà a parar-les el mes d'agost i romangueren aturades fins al febrer de 1593 en què es reemprengueren i s'hi treballà fins a l'agost de 1598 en què la municipalitat s'adonà que la ciutat no podia continuar finançant-les i les aturà. Es calcula que en els cinc anys i onze mesos de treballs, s'invertiren 14.476 lliures. Els atacs francocatalans contra el port durant els dos setges que patí la ciutat durant la Guerra de Separació, juntament amb els temporals i la manca de manteniment, reduïren les instal·lacions portuàries gairebé al no-res. L'any 1696, el Consell Municipal resolgué encantar obres de consolidació al moll, ja que es trobava en una fase d'enfonsament molt avançada i al mur de llevant hi havia un esvoranc important⁸.

6 Salvador-J. Rovira i Gómez, *La gent de mar de Torredembarra* (s. XVIII). Tarragona: Publicacions "paratge Tarragoní", 1992, p. 61.

7 AMT. FMT. Llibres del Consolat. Sign. 155, f. 91v.

8 Salvador-J. Rovira i Gómez, "Els segles XVI i XVII", p. 148.

RECURSOS ECONÒMICS

La gent de mar tenia fama de pobre (l'any 1684 el virrei marquès de Leganes considerava que la majoria dels homes de mar de Tarra-gona ho eren)¹, però aquesta consideració no era més que un tòpic, ja que si bé és cert que l'ofici de pescador era al segle XVII un dels menys remunerats i que alguns compaginaven la seva feina a la mar amb altres de peó, no ho és menys que no tota la gent de mar era pobra i que alguns gaudien de patrimoni. No s'ha d'oblidar pas que la gent de mar constituïa un conjunt professional ampli que anava des del patró propietari de la seva barca i que, fins i tot, era parçoner en altres, fins als simples pescadors que tripulaven embarcacions o que arrossegaven l'art des de terra, aquests últims, certament, eren comparables als jornalers de les feines agrícoles als que també se'ls pot comparar els homes de mar que s'oferien al govern municipal per atendre les guàrdies eventuais que es feien en llocs estratègics propers a la costa per avisar de l'arribada de moros els quals eren pagats a raó de 5 sous diaris.

Se'ns pot argumentar que fins i tot la mateixa confraria de Sant Pere i Sant Andreu, l'any 1663, manifestava referint-se als seus confreres que "la gent és molt pobra" i oferia una aportació col·lectiva de 1.600 lliures a pagar en quotes de 200 lliures anuals durant vuit anys, però cal recordar que es tractava d'un tall i que a ningú li agrada pagar encara que tingui molts diners².

Els patrimonis de la gent de mar no eren extraordinaris, però estem convençuts que els diners que treien de la pesca i del tràfic

1 Sanç Capdevila, "El gremio de marineros", p. 30.

2 AHT. FMT. Llibre del consolat 1660-1663, 71.

marítim els permetia, normalment, disposar d'una casa, tenir una o més barques i, en certs casos, alguna finca rústica³.

El tall de 1669⁴, buidat per Recasens i Comes, aplega 523 tallats, 106 dels quals son homes de mar (98 pescadors i 8 patrons), els quals van de la quota més baixa de 18 sous fins a la més alta de 46 lliures. La gent de mar se situa entre els que paguen 18 i 100 sous i d'aquesta manera:

Tarifa en sous	Pescadors	Patrons	Patrimoni en lliures
18	1		450
29	1		725
30	72		750
36	8		900
40	2		1.000
46		1	1.150
48	5		1.200
56	2		1.400
60	2	1	1.500
66		1	1.650
68	1		1.700
70	1	1	1.750
80	2		2.000
90	1	4	2.250
100	1		2.500
Totals	98	8	

3 Salvador-J. Rovira i Gómez, *Altafulla siscentista*, p. 75.

4 AHT. FMT. Economia i hisenda. Llibre del tall de 1669.

La majoria dels pescadors, 72 de 98, tenen un patrimoni avaluat en 750 lliures i 16 superaven el miler. Els patrons, com és natural, disposaven d'un patrimoni superior per tal com tots estaven per damunt de les 1.150 lliures i la meitat superaven els dos milers en propietats.

Respecte de la capacitat econòmica dels tamaritans sabem que l'any 1626 dos patrons, Miquel Roig i Jaume Martí, pertanyien a la mà major i posseïen un patrimoni de 1.100 i 960 lliures, respectivament. Aquell mateix any figuraven dins de la mà mitjana Baltasar Rabassa i Gabriel Martí que tenien propietats valorades en 340 i 400 lliures, respectivament. La resta de la gent de mar s'incloïa en la mà menuda o entre la gent pobra⁵.

Propietats rústiques i urbanes

Josep M. Recasens i Comes va localitzar un quadern de les guardes del terme de l'any 1630, ara dissortadament perdut, que contenia la nòmina dels propietaris de finques rústiques dins del terme de Tarragona, la qual havia estat redactada pels procuradors de la confraria de Santa Magdalena i de Sant Llorenç a fi d'establir la quota que corresponia a cadascun d'ells per la paga del sou dels guardatermes⁶.

En aquest document sortien 19 persones vinculades a la mar que en conjunt tenien 23 vinyes i 2 horts. Ben mirat no resulta una gran acumulació de terres, però cal tenir en compte que a la gent de mar el que veritablement li interessava era una casa per viure i la barca o barques per guanyar-se la vida. Les finques rústiques no eren una inversió necessària i obligada car eren, simplement, una

5 Salvador-J. Rovira i Gómez, *Tamarit*, p. 81.

6 Josep M. Recasens, "Notícies", p. 94s.

manera més de col·locar els estalvis i, en alguns casos, especialment entre aquells que no podien anar a la mar, un lloc on ocupar el temps lliure.

Amb la informació de què disposem podem detallar les propietats d'alguns homes de mar:

Joan Miret era propietari d'una finca de 5 jornals situada a la partida del Cavall, del terme de Cervera. El gener de 1602 la traspassà a Martí Ratera, soguer de dita vila, per 31 lliures⁷.

Sabem que Josep Pagès tenia un jornal de terra a la partida de Santa Anna que el 12 d'agost de 1654 arrendà per un termini de quatre anys als paraires Joan Martí i Josep Forcades⁸.

Antoni i Josep Bertran, pare i fill, vengueren l'any 1676 al cor-der Gaspar Gil una vinya de 3 jornals que tenien a la partida del Camí del Catllar per 400 lliures⁹.

Podem afegir, pel que fa als béns immobles, que:

Felip Argilés i la seva esposa Tecla adquiriren el 26 de gener de 1600 del mercader Jaume Elies una casa al carrer de Natzaret que es trobava "ante plateam castris regis", per 200 lliures¹⁰.

Bartomeu Salelles, el juliol de 1600, era propietari de dues cases l'una al carrer de Natzaret i l'altra al de la Portella¹¹.

7 AHT. PNT. Sign. 139, f. 50.

8 AHT. PNT. Sign. 185, f. 161.

9 AHT. PNT. Sig. 215, f. 261.

10 AHT. PNT. Sign. 97, f. 51v.

11 AHT. PNT. Sign. 97, f. 235v.

El fet que Tomàs Bertran demanés el 9 de febrer de 1601 permís per tenir una porta falsa ens permet saber que tenia una casa al carrer de la Nau situada enfront del carrer de Natzaret¹².

Mateu Lluç comprà el 3 de febrer de 1602 a Marianna, vídua del també pescador Bernat Pera, una casa al carrer de Sant Pere per la que pagà 120 lliures¹³.

Jaume Clarà posseïa una casa al carrer dels Hostalers. El 9 de desembre de 1602 en cedí una part per 25 lliures a Paula, muller del mercader Bernat Florejacs¹⁴.

Pere Romeu, conegut com Carcaix, era amo d'una botiga i salador a la platja de la Arrabassada que limitava amb les roques de la mar i tenia per veïna la botiga del pescador Joan Fochenses. El 8 de desembre de 1603 la traspassà al patró Tomàs Bertran per 80 lliures¹⁵.

Pau Rovellat tenia una casa al carrer de les Salines la qual, l'11 d'octubre de 1604, fou venuda per Antoni Roig i Montserrat Rosanes, marmessors de la seva vídua Eulàlia, per la qual cobraren 70 lliures¹⁶.

Bernat Carcaix tenia una casa al carrer de Sant Llorenç. El 2 de febrer de 1608 la seva vídua Úrsula i la seva filla Tecla la vengueren a Lluís Vila per 100 lliures¹⁷.

Joan Gallissà, juntament amb la seva mare Magdalena i el seu germà Pau, vengué el 17 de febrer de 1615 una botiga que tenia

12 AHT. FMT. Llibres del consells, 1600-1601, f. 42v.

13 AHT. PNT. Sign. 130, f. 8v.

14 AHT. PNT. Sign. 130, f. 120

15 AHT. PNT. Sign. 134, f. 132.

16 AHT. PNT. Sig. 145, f. 200v.

17 AHT. PNT. Sign. 132, f. 142.

al port, al costat de la del comerciant Gaspar Giminells, al boter Gerard Martí per un valor de 70 lliures¹⁸.

El patró Josep Gallissà, en morir l'any 1655, deixà una casa al carrer de Sant Llorenç¹⁹.

El patró de barca Esteve Fontanet era propietari, conjuntament amb la seva esposa Teresa Elies, d'una casa al carrer del Puig d'en Pallars, contigua a l'hort del convent de Sant Llorenç, que l'1 d'abril de 1659 donà als carmelites²⁰.

Joan Bonet, mort l'any 1672, posseïa una casa al carrer de Talavera²¹.

Ramon Montserrat era propietari d'una botiga al port que el 16 de maig de 1683 vengué al pescador Antoni Borrell per 30 lliures²².

Les barques

El 5 de maig de 1603, Jaume-Joan Esteve, pescador, arribà a un acord amb Gabriel Socies, també pescador, pel qual Esteve associava a mitges a Socies en els seus arts de sardinals a canvi de 165 lliures²³.

El 29 de setembre de 1603 el corder Joan Gual vengué al pescador Joan Samsó la meitat d'una barca de palangre nova que li havia costat 186 lliures. Ambdues parts acordaren que Samsó pagaria les 93 lliures de la seva meitat donant a Gual tota la part i terç que guanyés la barca fins eixugar el deute²⁴.

18 AHT. PNT. Sign. 133, f. 66v.

19 AHT. PNT. Sign. 200, f. 93.

20 AHT. PNT. Sign. 188, f. 227v.

21 AHT. PNT. Sign. 200.

22 AHT. PNT. Sign. 304, f. 109.

23 AHT. PNT. Sign. 139, f. 157v.

24 AHT. PNT. Sing. 134, f. 97v.

El 7 de novembre de 1604 Andreu Rovellat es desprengué a favor de Pau Arall d'un llagut amb el seu arbre, veles, antenes i rem, per 30 lliures les quals cobraria en dos terminis: l'un per Sant Joan i l'altre per Pasqua de Resurrecció²⁵.

Joan Bertran, patró de barca, aconseguí el 6 d'octubre de 1619 que el mercader Jeroni Ferrer li vengués per 90 lliures la part que tenia en una barca de 800 quintars anomenada *Sant Sebastià*, *Santa Maria* i *Sant Bonaventura*. S'ha de dir que el venedor l'havia comprat, conjuntament amb Antoni Santgenís, a Joan Matons, de Vilanova²⁶.

L'abril de 1624, els pescadors Francesc Vidal i Miquel Bosc compraren a un tal Castellar, rajoler de Tarragona, una barca de palangre per 100 lliures de les quals en pagaren 80 el dia de l'operació de compravenda i respecte de la resta es convingué que seria liquidada per Nadal²⁷.

Josep Valls, pescador originari de Torredembarra, adquirí l'any 1638 del pescador torrenc Francesc Roig i per 324 lliures, una barca de 300 quintars amb tots els seus arreus que aquell s'havia fet construir dos anys abans²⁸.

El patró Antoni Roig era amo, l'any 1648, de la barca *Beata Maria*, *sant Onofre* i *Sant Bonaventura* de 80 quintars²⁹.

25 AHT. PNT. Sign. 140, f. 74v.

26 AHT. PNT. Sing. 164, f. 158.

27 AHT. PNT. Sign. 8576, f. 43v.

28 Salvador-J. Rovira i Gómez, *Els grups socials de Torredembarra a l'època dels Àustries*, f. 110.

29 AHT. PNT. Sign. 183, f. 138.

El mariner Salvador Costa era propietari el juliol de 1652, juntament amb el fuster Mateu de Cardona, de la barca *Sant Llorenç i Santa Brígida*, de 600 quintars³⁰.

El patró Marc Llobet va comprar el 19 de juliol de 1652 la sagetia *Sant Lluís* per 305 rals i la barca *Santa Maria de la Misericòrdia, Sant Marc i Sant Antoni de Pàdua* per 108 rals³¹.

Josep Eres, patró de tràfic, era amo, el 1653, de la meitat del pinc *Santa Maria Bonaventura*.

El patró Josep Gallissà, mort el 1655, era propietari de la meitat d'una barca de 200 quintars de port, d'una altra barca, també de 200 quintars de port, que li patronejava el barceloní Baptista Mateu, i dues terceres parts d'un llaüt amb tres peces de sardinals³².

L'any 1655 Josep Morera i T. Boada es feien construir a Tarraгона una barca a mitges a un mestre d'aixa³³.

Per l'inventari dels béns de Joan Bonet, realitzat el 1672, sabem que aquest patró era propietari d'una barca de tonaires i un llaüt, ambdós amb els seus ormeigs, valorades en un centenar de lliures, més una barca de palangre amb els ormeigs corresponents que també valia 100 lliures³⁴.

El patró Isidre Navès comprà el març de 1659 a Maria Bosc un quartó de l'art que posseïa per 103 lliures³⁵.

Andreu Garragino, patró de la barca *Sant Antoni, Santa Tecla i Sant Elm*, de 4.500 quintars, la vengué, el 29 de novembre de

30 AHT. PNT. Sign. 186, f. 150

31 AHT. PNT. Sign. 186, f. 372v.

32 AHT. PNT. Sign. 200, f. 93.

33 Ibidem.

34 AHT. FNT. Sign. 200, f. 65.

35 AHT. PNT. Sign. 188, f. 199v.

1663, a Vicenç Domingo, mercader del Grau de València, per 105 dobles³⁶.

Pel que fa a embarcacions a mans de tamaritans sabem que Joan de Vitòria, el 1605, posseïa una barca de palangre que li havia costat 83 lliures; que Gabriel Martí, el 1606, adquirí a Joana Simonia, de Tarragona, una barca de palangre per 110 lliures; que Miquel Roig, juntament amb Joan Falla, comprà, el 1608, a Cosme Rostoll, de Blanes, per 75 lliures un llagut de sardinals; per la seva part, Francesc Falla capitulà amb Pere Roig, mestre d'aixa de Tarragona, la construcció d'un llagut "corredor" per 30 lliures, en el ben entès que havia d'estar enllestit per Pasqua de 1613; Miquel Ferrer, el 1617, traspassà a Mateu Cardona i Jaume Bonet per 85 lliures la propietat d'una barca de palangre; també fou Miquel Ferrer qui, el 1621, vengué a Joan Rius una barca, coneguda vulgarment per "matxo", pel preu de 70 lliures, i Mateu Cardona, el 1622, es féu, per 23 lliures i 8 sous, amb un llagut que havia pertangut a Bernat Boell, mariner de Lloret de Mar³⁷.

També tenien barques, possiblement de tràfic, els patrons Francesc Fages, Jaume Martí, Gabriel Martí, Baltasar Rabassa, Miquel Ferrer i Antoni Soler que els darrers dies de novembre de 1620 es desplaçaren amb les seves embarcacions a Barcelona per anar a buscar i carregar en llurs barques el retaule major que la vila havia contractat amb els fusters Pau Sabater i Pau Cases i l'escultor Benet Baró³⁸.

36 AHT. PNT. Sign. 191, f. 155v.

37 Salvador-J. Rovira i Gómez, Tamarit, p. 81.

38 Salvador-J. Rovira i Gómez, Tamarit, p. 134.

Altres béns

Com a indicatiu del que podia posseir la gent de mar, i ultra els béns rústics, urbans i marítics, direm que:

El pescador Miquel Navarro deixà 35 lliures al també pescador Mateu Lluç. Les recuperà en part el 14 de febrer de 1602 gràcies a la cessió que li féu Lluç d'un censal ja creat de 30 lliures de capital³⁹.

Mateu Lluç, pescador, era l'any 1602 usufructuari d'almenys dos censals de 30 i 150 lliures, propietat de la seva esposa Tecla Carreassella. El primer el cedí, com ja ha estat dit, a Miquel Navarro per saldar-li un deute i el segon el traspassà a Dionísia Rosellana⁴⁰.

Antoni Bertran, patró de barca, vengué el 20 d'abril de 1625 a Gabriel Soler, pagès de Constantí, 17,5 quartons de llavor de canem els quals acceptà cobrar per la diada de Sant Miquel de setembre⁴¹.

Teresa, muller de Joan Lluç, tenia dipositades l'any 1643 400 lliures a la taula de canvi⁴².

El patró de barca Joan Lluç es podia permetre deixar diners a altres homes de mar, com per exemple els 132 rals que el febrer de 1651 prestà a Jeroni Roig, mariner de Torredembarra⁴³.

El pescador Mateu Martí, hereu del també pescador Gabriel Mateu, donà el 21 de juliol de 1662 al comanador dels mercedaris tarragonins 700 rals procedents de dita herència⁴⁴.

39 AHT. PNT. Sing. 130, f. 89.

40 AHT. PNT. Sign. 130, f. 93.

41 AHT. PNT. Sig. 8576, f. 155v.

42 AHT. TC. Sign. 129, f. 40.

43 AHT. PNT. Sign. 184, f. 201.

44 AHT. PNT. Sign. 190, f. 131.

Els dots

El dot era la part del patrimoni familiar concedit a una filla amb motiu del casament. El lliurava el pare i, si aquest mancava, l'hereu, la mare —sovint conjuntament amb un germà— o els marmessors testamentaris. Era pagat amb diners o amb diners i béns de qualsevol mena com ara terres, mobles, vestits, joies, etcètera. Generalment estava constituït per dues parts: una en diners o altres béns i l'altra integrada per una o més caixes amb roba, vestits, etcètera. Esdevenia propietat de la dona (ara muller), però només podia disposar-ne lliurament si tenia descendència; si moria sense fills, era retornat a la família d'origen, és a dir, a la del pare.

Als manuals notariaus⁴⁵ hem localitzat un total de dotze capítols matrimonials de filles de pescadors⁴⁶ on consta el dot pagat pels pares, que oscil·la entre un mínim de 25 lliures i un màxim de 150 amb un total de 805 lliures, que dona un dot mitjà de 73 lliures i 15 sous que és vint-i-tres vegades inferior al dot mitjà donat pels nobles tarragonins siscentistes a les seves filles⁴⁷.

També aquí i una vegada més resten constatats els pocs recursos econòmics de la gent de mar.

Pel que fa a les llegendes, rebudes per fills d'homes de mar, sabem que Gabriel Baiona rebé de la seva mare Tecla, en establir

45 AHT. FMT. PNT. Sign. 114, f. 92; 184, f. 53v.; 195, f. 37, 49, 67, 149, 232; 350, f. 22, 30 i 78.

46 Serafina Bo, filla de Bertran Bo; Magdalena Vinyoles, filla d'Antoni Vinyoles; Anna Gomis, filla de Gabriel Gomis; Magdalena Capell, filla de Joan Capell; Susanna Bassa, filla de Pau Bassa; Margarida Pera, filla de Joan Pera; Maria Esteve, filla de Josep Esteve; Paula Mas, filla de Carles Mas; Paula Samarra, filla d'Agustí Samarra, una filla d'Arnau Badia; Caterina Alonso, filla de Jaume Alonso, i Marianna González, filla de Joan González.

47 Salvador-J. Rovira i Gómez, Vells i nous (Els nobles de Tarragona al segle XVII). Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2003, p. 132.

capítols matrimonials amb Eulàlia el febrer de 1602, 43 lliures i 2 sous⁴⁸.

Pes de la gent de mar en l'economia general de Tarragona

De la importància que la pesca tenia en l'economia de Tarragona ens en dóna idea el pes que el producte de l'arrendament del peix té en el conjunt de les imposicions que recaptava la universitat tarragonina. Tot seguit exposem el total del moviment de les imposicions registrat de 1601 a 1640 (menys els anys 1624, 1633, 1635, 1637 i 1638).

<i>Any</i>	<i>Total imposicions</i>	<i>Arrendament del peix</i>	<i>Percentatge</i>
1601	6.190	1.350	21,80
1602	7.380	1.450	19,64
1603	7.435	1.400	18,82
1604	7.150	1.300	18,18
1605	6.865	1.300	18,93
1606	7.096	1.340	18,88
1607	5.231	1.225	23,41
1608	4.775	1.225	25,65
1609	4.620	1.110	24,02
1610	4.395	1.130	25,71
1611	4.251	1.200	28,22
1612	4.601	1.250	27,16
1613	4.976	1.250	25,12
1614	4.765	1.320	27,70
1615	4.675	1.245	26,63
1616	4.700	1.245	26,48
1617	4.465	1.135	25,41
1618	4.780	1.185	24,79

48 AHT. PNT. Sign. 130, f. 56v.

<i>Any</i>	<i>Total imposicions</i>	<i>Arrendament del peix</i>	<i>Percentatge</i>
1619	4.717	1.200	25,43
1620	4.400	1.060	24,09
1621	4.585	1.110	24,20
1622	4.430	1.175	26,52
1623	4.570	1.220	26,69
1625	4.945	1.450	29,32
1626	4.920	1.400	28,45
1627	4.905	1.400	28,54
1628	4.710	1.400	29,72
1629	4.600	1.375	29,89
1630	4.780	1.375	28,76
1634	5.135	1.400	27,26
1636	5.225	1.400	26,79
1639	4.615	1.270	27,51
1640	4.355	1.270	29,16

S'adverteix que l'arrendament del peix representa, dins del conjunt dels arrendaments, un màxim de 29,80% el 1629 i un mínim del 18,18% el 1604 amb una mitjana del 25,42%, és a dir, que en mans de la gent de mar se situava la quarta part de la economia de la ciutat i encara un xic més, ja que no comptabilitzem el tràfic marítim realitzat per aquest sector de la població activa⁴⁹.

Per completar la visió dels recursos econòmics que comportava la pesca per als municipis, direm que Tamarit també tenia l'arbitri del dret del peix fresc que arrendava anualment al millor postor. L'1 de novembre de 1700 i fins el darrer dia de l'any 1701, l'arbitri el tingueren arrendat Jacint Magrinyà, pagès del cap de

49 Buidat dels llibres capitulars de Tarragona de 1601 a 1640.

terme, i Josep Macià, pescador de Tamarit. El preu de l'arrendament restà fixat en 103 lliures i els arrendataris podien cobrar per cada lliura 3 diners a qui venia el peix i altres 3 diners a qui el comprava⁵⁰.

50 AHAT. PSPTo. Sign. 65, f. 23.

ELS RISCOS DE LA MAR

Servei a la Reial Armada

L'allistament d'homes per a l'Armada va ser un problema insoluble en l'Espanya del segle XVII. Les causes que impediren a la monarquia disposar dels homes necessaris per fer maniobrar els vaixells de l'Armada eren diverses i entre elles es poden citar la davallada demogràfica, generada per l'expulsió dels moriscos, l'emigració a les Índies i les epidèmies, i les freqüents guerres navals de l'imperialisme hispànic i les baixes que produïen.

Alguns funcionaris, com Diego Brochero, que fou conseller de Guerra i almirall general de l'Armada del Mar Oceà, s'enfrontaren decididament amb el problema de l'escassetesa de dotacions per als vaixells de guerra, tot i manifestant algunes de les causes que generaven el problema com ara la manca d'escoles de marineria i que el mariner no era considerat per a res essent “mandado a palos”. Per corregir aquests mals, Brochero proposà l'augment dels sous de les tripulacions, avantatges diversos per a la gent de mar i la creació de seminaris per instruir els joves en les tècniques marítimes¹.

Una altra dificultat per a l'allistament estava en les limitacions que imposava la diversitat de condicions polítiques dels països que integraven la Monarquia Hispànica. A Catalunya, com es ben sabut, les Constitucions prohibien dins del territori català el servei obligatori en la marina i en l'exèrcit per la qual cosa el rei només podia aconseguir mariners o soldats si aquests s'allistaven voluntàriament. El duc de Feria, darrer virrei de Felip I, l'any 1598, creia

1 José Manuel Gutiérrez de la Cámara Señan, “La matrícula naval de Don Diego Brochero de la Paz y Anaya”, *Revista General de Marina*, maig 2013, p. 616.

que els catalans estaven inclinats vers la mar i afirmava que “las historias cuentan de grandes armadas que zarparon de Cataluña y lograron grandes victorias para los reyes de Aragón”, i per això suposava i esperava que s’enrolarien a l’Armada en grans quantitats, però la seva predicció i els seus anhels resultaren equivocats atès que els catalans passaren olímpicament de l’estol reial².

Encara que no formen part de la gent de mar aixecada per servir a l’armada, coneixem el nom d’alguns homes de mar que participaren, tal volta voluntàriament i per cobrar la soldada, a les centenes d’homes que Tarragona posà en el decurs del segle XVII a disposició dels veguers i dels virreis per anar a perseguir malfactors. Així tenim que en la de l’octubre de 1613 hi prengueren part Pau Salvià i Josep Vila, en la de l’abril de 1618 Pere Martí i Bernat Parrilla i en la del juliol de 1622 Joan Pera, Joan Oms i Onofre Bellver³.

Pirates i corsaris

La pirateria a la Mediterrània era una indústria tan vella com la història, que es veié afavorida pel fet que l’àmbit mediterrani era una zona de conflicte continuat entre mons diversos i oposats, i, com és natural, el seu enfrontament afavorí, excusà i justificà la pirateria⁴.

Els pirates i corsaris realitzaven llurs incursions durant el bon temps, ja que els temporals i els forts vents de la tardor i l’hivern desaconsellaven la navegació, ja que les seves embarcacions eren

2 David Goodman, El poderío naval español. Historia de la armada española del siglo XVII. Barcelona: Ediciones Península, 2001, p. 276.

3 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 159, f. 74; 164, f. 10.

4 Fernand Braudel, El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 1976, vol. II, p. 285 i 286.

molt lleugeres, allargades i d'escàs calat, cosa que les feia molt vulnerables a l'assot de la mar. Aquesta situació canvià a partir de 1606 any en què Simó de Dauser s'establí a Alger i ensenyà als algerins a construir embarcacions de vela rodona del tipus de les que s'empraven a l'Atlàntic de manera que les costes cristianes se'ls feren assequibles a qualsevol estació de l'any⁵.

Els atacs eren per sorpresa i especialment ràpids, per impedir que la milícia pogués fer-los front, ja que la pràctica general dels pirates consistia a arribar, saquejar i captivar, per tal com el seu objectiu era prendre botí i agafar persones per demanar-ne un rescat o vendre-les com esclaus.

Un cop realitzada la malifeta es retiraven amb la major rapidesa possible cap a les seves bases i, normalment, si no se'ls afrontava, no mataven, per tal com eren els vius i no pas els morts els qui interessaven, ja que els captius constituïen la part més lucrativa del botí, puix que per al pirata l'ésser humà, mercaderia de venda en tota la Mediterrània, era la peça de caça més preuada⁶.

La victòria naval de Lepant facilità arribar a una treva entre els turcs i Felip I que s'anà renovant any rera any fins arribar al cap de deu anys, el 1581, a una pau de fet. Certament, la guerra en la mar prosseguí, ja que el turcs atacaren Creta l'any 1644, Venècia perdé Candia el 1669, i el 1694 l'almirall venecià Francesco Morosini obtingué una clara victòria sobre els otomans que permeté a les seves tropes ocupar el Peloponès, això, juntament amb

5 Philip Gosse, Los corsarios berberiscos. Los piratas del Norte (historia de la piratería). Madrid: Espasa-Calpe, 1973⁴, p. 59s.

6 Salvador-J. Rovira i Gómez, "Captius i esclaus al Tarragonès durant l'edat moderna, a Daniel Piñol Alabart (coord.), Història dels altres. Exclusió social i marginació a les comarques tarragonines (segles XIII-XX). Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2002, p. 87s.

el fet que el soldà continuava estant interessat en enviar els seus exèrcits per terra vers Viena, renuncià a les ofensives marítimes contra Espanya i Itàlia amb la qual cosa desaparegué el perill turc durant el sis-cents, però els barbarescos no se sentiren obligats per tot plegat i continuaren dedicant tots els seus recursos i esforços al cors i amb les seves accions mantingueren el perill i la por a la Mediterrània occidental durant el segle XVII ja que mantingueren les seves actuacions i apresaments⁷.

Durant el sis-cents, el perill dels turcs i els pirates continuà essent una realitat i els lloctinents estigueren en tot moment en comunicació amb les autoritats tarragonines i tamaritanes per preveure i afrontar els possibles atacs dels pirates. El primer avís siscentista d'un virrei de Catalunya del que tenim notícia, concretament del duc de Monteleone, porta data 6 de juliol de 1607 i s'envià a fi d'advertir del perill de les naus de corsaris turcs⁸. El següent és del 7 de juliol de 1607 i serví per advertir de la proximitat de vuit galeres de moros i per ordenar que es prenguessin precaucions⁹. Dos anys més tard, el 15 d'octubre, s'avisà de la sortida de Negrepon, a l'illa d'Eubea, de 50 galeres turques i es demanà que s'estigués vigilant i amatent¹⁰; val a dir que aquesta informació trasbalsà el consell municipal que, en el consell del 24 d'octubre, aprovà "regenerar" els baluards i muralles de la ciutat, així com l'artilleria, i que es fes provisió de municions, també es disposà fer una crida a la ciutadania per aconsellar-li que tingués preparades les armes per a qualsevol eventualitat que es presentés, i manà a l'obrer Pere

7 Jacques Heers, *Historia de los berberiscos*. Barcelona: Editorial Ariel, 2003, p. 16.

8 AHT. Cartes reials i dels lloctinents generals, sign. 5/198.

9 AHT. Cartes reials i dels lloctinents generals, sign. 5/222.

10 AHT. Cartes reials i dels lloctinents, sign. 5/245.

Altarriba que amb dos consellers girés visita a les muralles a fi de fer un informe del seu estat, la gira començà pel baluard de Sant Antoni, que fou trobat en perfecte estat de defensa, i continuà pel tram de muralla que va de dit baluard a la torre del Cabiscol, seguí després fins al palau de l'arquebisbe i acabà amb la inspecció del tram comprés entre el baluard de Sant Antoni i el portal del Rei¹¹. La por que es tenia a una sorpresa per part dels pirates va fer decidir al consell, el 28 de maig de 1610, que els propietaris de les cases situades entre el baluard de Sant Antoni i el portal del Rei tapiessin les finestres baixes dels seus immobles¹². De l'any 1611 s'han trobat dues cartes del virrei Pedro Manrique, datades el 31 de gener i el 7 de juliol, en les que s'alerta del perill que hi ha de patir atacs de corsaris anglesos, turcs, moros i renegats, i per notificar que aquests vaixells ja han causat danys a Mallorca¹³. I, certament, el perill existia, al setembre / octubre de 1613 una barca de moros navegava impunement pel litoral fent malifetes i per això el virrei, el 9 d'octubre, ordenà al cònsols armar amb mosquets i arcabussos a trenta homes el quals s'havien d'embarcar en una sagetia francesa que es trobava al port i sortir tot seguit a perseguir l'embarcació pirata¹⁴. El nou lloctinent, marquès d'Almazán, el 7 de juliol de 1614, s'adreçà als cònsols per avisar-los de la sortida d'Alger de quinze vaixells de corsaris i els recomanà que prenguessin precaucions contra els possibles atacs¹⁵. De manera semblant, el 4 d'agost d'aquell mateix any els advertirà del perill d'atac per part de galeres turques i els demanarà que estiguin amatents¹⁶. De la

11 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 156, f. 36.

12 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 157, f. 14.

13 AHT. Cartes reials i dels lloctinents, sign. 6/428 i5/255.

14 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 159, f. 77.

15 AHT. Cartes reials i dels lloctinents. Sign.5/263.

16 AHT. Cartes reials i dels lloctinents. Sign. 5/279.

lloctinència del duc d'Albuquerque tenim cinc cartes, datades l'1 i el 10 d'octubre de 1617 i el 8 de febrer, l'11 de març i el 8 d'agost de 1618¹⁷, totes elles destinades a advertir de possibles atacs; crida l'atenció la de l'1 d'octubre, ja que diu que els possibles atacants estan empestats, amb la qual cosa el perill esdevenia doble¹⁸. Amb data 13 de gener de 1619 el virrei farà arribar un escrit als cònsols per assabentar-los que davant Cartagena han estat localitzats cinquanta-sis naus grosses de moros i els ordena fer el cap viu¹⁹. Responent a la carta del virrei, el 17 d'agost de 1620, es farà una crida de moros per estar alerta davant la notícia que a Castelldefels hi havia quatre naus de moros i que havien desembarcat més d'un miler d'homes²⁰. En la següent carta conservada, amb data del 29 d'abril de 1623, el bisbe virrei Joan Sentís avisava sobre possibles atacs per part de vaixells sortits de Bizerta i Alger²¹. El 12 d'agost de 1624 es recomanà que no es descures la vigilància a la costa, ja que el perill d'atacs dels pirates era molt seriós²². Luis Díez de Aux no es veié lliure del perill de la pirateria durant el seu virregnat de manera que, el 3 d'agost de 1626 i el 18 de juliol de 1627, escriví als cònsols per demanar-los que prenguessin mesures contra possibles atacs²³. De 1627 ençà, tot i que l'AHT conserva un bon nombre de cartes de lloctinents, no n'hi ha cap dedicada a notificar atacs de pirates (la qual cosa no vol dir pas que el perill hagués

17 En aquesta carta es donà avís que per la part de llevant navegava una gran armada de galeres i naus de moros. AHT. FMT. Llibres capitulars, sign. 164, f. 31.

18 AHT. Cartes reials i dels lloctinents. Sign. 5/303, 5/304, 5/308, 5/310 i 5/314.

19 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 164, f. 44.

20 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 166, f. 28.

21 AHT. Cartes reials i dels lloctinents. Sign. 6/349.

22 AHT. Cartes reials i dels lloctinents. Sign. 6/360.

23 AHT. Cartes reials i dels lloctinents. Sign. 6/378 i 6/392.

desaparegut), la causa por estar, pel que fa al període 1627-1640, en què s'hagin perdut; del 1640 endavant la no existència pot molt bé obeir al daltabaix de la Guerra de Separació i de les guerres amb la monarquia francesa, que de ben segur degueren acaparar l'atenció i els esforços virregnals. La demostració del suara dit la tenim en la carta datada a Barcelona el 6 de març de 1674 i adreçada a la regent Marianna d'Àustria en la qual el virrei duc de San Germán recorda que "las imbasiones continuas que los moros an echo a toda la costa de este Principado, y en particular des de el Coll de Valaguer asta Tarragona y Siches"²⁴. El 2 de juny de 1666 la prohomenia es va fer ressò de la notícia que des de feia uns dies s'ataullava una esquadra de deu o dotze vaixells navegant per aigües catalanes i que una d'aquestes embarcacions era una galiassa o fragata molt grossa "que cada dia baixava a reconèixer la terra y no sabia de què natió eren". Per estar previnguts es resolgué dir al governador que proveeixés d'armes al port i avisés "als pescadors dormen al port per a que acuden al moll"²⁵.

Les cales del cap de Salou eren molt utilitzades pels pirates tant com amagatall com a llocs d'acampada des d'on poder esperar la gent que els anaven a trobar per rescatar els captius que tenien en el seu poder. Així foren des de les platges salouenques que el 10 d'abril de 1629 sortiren per apressar la tartana genovesa Sant Jaume i Sant Joan Baptista, del patró Baptista Oddone, que des de València es dirigia a Tarragona; davant el perill de caure captius, la tripulació decidí d'abandonar l'embarcació i saltar a l'esquif que duïen amb ells i donar-se a la fuga a rem fins arribar a Tarragona. L'1 d'octubre de 1630 patí la mateixa sort i en circumstàncies similars, la tartana francesa Sant Pere, del patró Bernat Bertran;

24 ACA. Consell d'Aragó. Lligall 432.

25 AHT. Llibres del consolat, 1666-1669, f. 10v.

aquest cop els atacants foren dues galeres i la tripulació, veient-se en perill de caure captiva, també determinà abandonar l'embarcació i fugir a bord de l'esquif de salvament i "navegant y remant" aconseguí arribar al port de Tarragona²⁶.

El 6 d'agost de 1626, uns vaixells arribats de Gènova van informar que havien vist galeres de moros davant Cunit²⁷.

Al migdia del dia 29 de desembre de 1627 dues naus de moros es llençaren davant la Porrassa damunt de vuit barques que hi feinejaven. En veure els pirates, les barques intentaren fugir i ho aconseguiren totes menys la del patró Jaume Bover que fou capturada.

El perill pirata era tant evident que, en el consell de Tamarit celebrat l'11 de gener de 1638 es digué que "los moros volen intentar de venir a estos ports y la present vila aver nomenada (entre els pirates)"²⁸.

Les fortificacions

Els tarragonins i els tamaritans consideraven les agressions dels pirates com un fet vivencial pel qual uns homes arribats de lluny apareixien al seu litoral amb la idea d'apoderar-se dels seus béns i de les seves persones i, evidentment, no comprenien per què aquella gent forastera volia agredir-los i destruir el seu petit món. Una cosa, però, sí que entenien: calia defensar-se i afrontar-los sense esperar en fer-ho l'actuació institucional que sovint era lenta i ineficaç.

26 Josep M. Recasens i Comes, "Dues captures de vaixells mercants a les costes tarragonines perpetrades per corsaris moros. Anys 1629 i 1630", Tag, 17 (2000), p. 12-15,

27 Emilio Morera Llauredó, Tarragona cristiana, vol. IV. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1955, p. 304.

28 Salvador-J. Rovira i Gómez, Tamarit, p. 54.

L'eficàcia de la infraestructura defensiva depenia del factor humà i de la disponibilitat d'armament que hom tingués. Com que no existia un exèrcit permanent tot depenia de la població i de les institucions públiques. A fi de ser més eficaços es crearen unitats de patrulles i vigilància encarregades de protegir la costa, les quals estaven integrades per grups de deu homes o desenes sota les ordres d'un cap o desener, cada tres desenes formava una trentena i també es podien formar, si es comptava de prou homes, cinquantenes i centenes²⁹.

L'arribada al tron de Felip I significà una manera distinta de veure les coses respecte de la lluita i defensa contra els musulmans i l'imperi otomà que es traduí en un pla de protecció de la costa mediterrània que es fonamentà en la construcció de fortaleeses fins a l'extrem d'arribar a ser una de les empreses constructives més importants de la monarquia³⁰.

A Tarragona, per defensar-se dels perills que representava l'estol francès, els corsaris i els pirates, en el segle XVI es bastiren una sèrie de fortificacions que vingueren a reforçar les defenses aixecades en els segles anteriors. L'impuls per bastir defenses sorgí de la resolució consular del 25 de setembre de 1527 que aprovà la constitució d'una comissió formada pels tres cònsols d'aleshores i deu consellers per establir de quina manera s'havien de reforçar les defenses ja existents; es decidí que calia aixecar quatre baluards els quals se situarien davant la torre de l'Escolà, del portal del Rei, de la torre Grossa i del portal de Sant Antoni. Aquell mateix any,

29 Olga Martín; Ernest Gallart, "Els sistemes defensius de la costa catalana contra la pirateria", *Manuscrits*, 7 (1988), p. 234s.

30 Alicia Cámara, "Las fortificaciones y la defensa del Mediterráneo", a Felipe II y el Mediterráneo, volum IV. Madrid: Sociedad estatal para la conmemoración de los centenarios de Felipe II y Carlos V, 1999, p. 376.

finançada per l'arquebisbe Pere de Cardona, s'edificà la torre del Port amb la finalitat de preveure els atacs que es poguessin produir des de la mar contra les instal·lacions portuàries³¹; aquesta fortificació es pot apreciar ben clarament en dues de les tres vistes que l'any 1563 realitzà el pintor flamenc Anton van den Wyngaerde³². Quatre anys més tard, el consell i la divuitena acordaren adobar la muralla, preparar l'artilleria i obrir un portal enfront les cases d'en Carabassa, i el 1534, davant el perill del turc, es feren noves reparacions a les muralles per tal d'artillar-les. L'any 1543, Lluís de Castellet, procurador reial del Camp, proposà reforçar les defenses amb la construcció de dos baluards que se situarien rere els convent de Sant Francesc i de Santa Clara. Entre el 1545 i el 1552, s'edificà el baluard de Carles V i el juny de 1549 començaren les obres del baluard de la torre de la Benedicció. El fet que, entre 1560 i el 1580, s'haguessin aixecat una sèrie d'establiments davant la Muralleta, és a dir, fora muralla, va fer decidir el cardenal Cervantes de Gaeta, conjuntament amb la municipalitat, a engegar la construcció d'una nova cinta defensiva per protegir aquests edificis; els treballs començaren l'any 1572 i es desenvoluparen amb lentitud a causa de la manca de diners³³.

En tots aquells anys, la por a un atac marítim per part dels francesos o els turcs, va fer prendre altres mesures defensives com ara posar guaites a la desembocadura del Francolí, a les platges

31 Andrés de Palma de Mallorca: *Las calles antiguas de Tarragona* (Siglos XIII-XIX) vol I. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1956, p. 42.

32 J. A. Remolà: "Tàrraco al Renaixement", a: AA.DD., *El renaixement de Tàrraco*. Lluís Pons d'Icart i Anton Van Wyngaerde. Tarragona: Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, 2003, p. 59-89.

33 Salvador-J. Rovira i Gómez: "Els segles XVI i XVII, a: Salvador-J. Rovira i Gómez: *Josep Fàbregas Roig, L'edat moderna a Tarragona. Una època de contrastos*. Lleida: Pagès editors, 2011, p. 143.

del Miracle, de l'Arrabassada o de la Savinosa, i a les torres d'en Vallcorba, de les Monges i Grossa, i tenir preparades les desenes i cinquantenes de la ciutat per a un possible esdeveniment bèl·lic. Totes aquestes precaucions es completaren amb la posta apunt de l'artilleria³⁴.

El 1618 el virrei duc d'Albuquerque envià a Tarragona Jaume Lloris per fer inventari dels homes i les armes amb que aleshores comptava la ciutat. El recompte donà com a resultat l'existència de 1.148 homes, 779 armes de foc, cent piques i vint alabardes, aií com diversos canons³⁵.

Pel que feia a Tamarit, totes les masies del terme tenien la seva torre de defensa la majoria de les quals havien estat bastides en la baixa edat mitjana i que podien servir per protegir als habitants del mas dels perills que arribaven de la mar³⁶, és el cas del Mas d'en Grimau, amb una torre de planta circular, el Mas Rabassa amb una torre quadrada d'uns quatre metres de costat i murs d'uns 70 centímetres de gruix, el Mas de la Creu amb una torre de planta quadrada per a la seva defensa, el Mas d'en Sordé amb una altra torre quadrada de 3,5 metres de costat i una alçada de 12, el Mas de Pastoret amb una torre circular, el Mas de Cosidor amb una torre quadrada de grans dimensions, i el Mas de l'Hereuet amb sengles torres de planta quadrada, i també podem parlar, encara que es trobi al nord de Tarragona (fora de l'antic terme de Tamarit) de la torre del Mas dels Canonges que és de planta quadrada. Respecte de la Vila Closa mantenir-la en perfecte estat de

34 Joan Menchon Bes, Jaume Massó Carballido: Les muralles de Tarragona. Defenses i fortificacions de la ciutat (segles II aC-XX dC). Tarragona: Centre d'Estudis Històrics i socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 1998, 85.

35 Salvador-J. Rovira i Gómez, "Els segles XVI i XVII", p. 43.

36 Pel que fa a aquestes torres vegeu: Emma Liaño, "Torres medievales en la desenvocadura del Gaià", *Estudis Altafullencs*, 3 (1979), p. 51-84.

defensa era una de les coses que més neguitejava als tamaritans, ja que, davant l'innegable perill pirata, tenien clar que del seu bon estat en depenien les seves vides i hisendes.

Mantenir Tamarit en estat de defensa no sols amoinava al veïnat ans també als virreis alguns dels quals, com Per Afán de Ribera (1554-1558) hi feren acte de presència per conèixer personalment de com estaven les defenses. En tot moment s'estigué amatent a tenir en bon estat les defenses i així s'hi feren obres de consolidació i millora els anys 1591, 1601, 1603, 1613, 1614, 1617, 1634, 1638 i 1673.

En la protecció de Tamarit, ultra les fortificacions, jugaven un paper important les armes de foc. Els jurats, sempre que podien compraven municions per a les peces d'artilleria de que disposava la vila i sempre amb la idea de poder aturar els moros, com molt bé s'indica als acords municipals. La capacitat de foc tamaritana es reforçà el 1595 amb dues peces d'artilleria que els cedí Tarragona. El setembre de 1617, comparegué a Tamarit un capità enviat pel virrei de torn “per mirar y revisar la fortaleza y artilleria y monitions”, el qual, un cop feta la inspecció, ordenà als jurats que es proveïssin de dos quintars de pólvora, dues-centes bales per a les peces d'artilleria i de mitja rova de metxa³⁷.

Les torres de guaita

Són edificis normalment exempts i de planta circular construïts amb carreus irregulars sense argamassa i situats fora de les poblacions, en lloc de molta visibilitat. Normalment tenen pocs elements de defensa, ja que la seva funció no era defensiva ans de guaita. Com a comesa tenien detectar qualsevol nau enemiga i po-

³⁷ Salvador-J. Rovira i Gómez. Tamarit. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1991, p. 61-66.

sar en alerta la xarxa defensiva. El sistema que tenien per avisar de la presència dels enemics solia ser acústic (artilleria o campanes) o de foc a base de cremar material combustible situat al damunt de les torres. Si hem de creure el que s'indica en unes disposicions de l'any 1640 els avisos que es feien eren durant el dia una fumada per cada vaixell que s'advertia, mentre que durant la nit s'havien de fer tants focs com embarcacions s'haguessin descobert³⁸.

Sense cap mena de dubte la torre de guaita més característica de tot el litoral és la que, davant les temptatives pirates de l'any 1561, feren aixecar els jurats tamaritans a la cala de la Móra amb la finalitat de servir de guaita per detectar la presència d'enemics i advertir dels possibles desembarcaments. Fou aixecada pel mestre de cases tarragoní Joan Miró i fou finançada amb els diners recaptats mitjançant la imposició damunt del preu de les mercaderies de 4 diners per lliura.

Ens han arribat quatre convenis establerts entre els jurats i diversos homes per fer guàrdia a la torre. El primer és del 28 d'abril de 1638 i s'acordà amb Joan-Pere Cases i Jaume Nadal, ambdós de Tamarit, que es comprometeren a fer la guàrdia pel sou conjunt de 10 lliures mensuals. La segona capitulació s'establí el 18 de juny de 1656 amb Josep Pijoan i Felip Brunet, pescadors d'Altafulla, pel preu conjunt de 18 lliures mensuals. Felip Brunet, pescador d'Altafulla, es llogà als jurats de Tamarit, del 12 de juny al 30 de setembre de 1656, per fer guàrdia durant la nit sota la promesa de "ser dins dita torre tots los dies de mitja ora de sol y de allí no exir fins lo endemà, mitja ora alt bé el sol"³⁹. El darrer acord s'establí el 22 de maig de 1672 amb Esteve Nadal i Antoni Miracle, pescadors

38 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 189, f. 27v.

39 Salvador-J. Rovira i Gómez, Altafulla siscentista. La vida en una vila del Baix Gaià al segle XVII. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1997, p. 77.

de Tamarit, pel preu mensual de 12 lliures cadascun. Els vigilants estaven obligats a fer la guàrdia des de mitja hora abans de la caiguda del sol fins a la seva sortida l'endemà, d'avisar personalment o mitjançant senyals de foc tan bon punt advertissin la presència de naus sospitoses i d'anar diàriament a donar compte al batlle del castlà de com s'havia desenvolupat la guàrdia; si s'adormien tenien la penalització de 3 lliures i 30 dies de presó⁴⁰.

També es pot considerar una torre de guaita la torre de la Sagristia, de Tamarit (és la torre adossada als murs de l'església, de planta quadrada, en talús, coronada, des de la restauració de Deriving, per un mirador amb teulada a quatre bandes) que deu el seu nom al fet que a la planta baixa conté la sagristia del temple parroquial. Aquesta torre inicialment formava part de les defenses medievals de la vila, però l'any 1561 els jurats decidiren reedificar-la, restaurar-la i aixecar-la. L'obra fou contractada amb el mestre de cases Perris Belasc.

Un cop acabada la reforma de la torre de la Sagristia i aixecada la de la Móra, la gent de Tamarit s'adonà que la visibilitat era imperfecta i els jurats, el 25 de juliol de 1567, pactaren amb Francesc Fornòs, mestre de cases de Tarragona, "fer veure del terrat de la Abadia la torre nova de la Móra (...) ço és, qui estarà sobre la torre de la Móra pugue veure qui estarà en la torre de la església sobre la sagristia de dia y de nit puguen veure la flamada o foch de un lloc al altra". Hom pot pensar que la solució que hom donà per resoldre la manca de visió consistí a aixecar una de les torres o ambdues, però s'equivocaria, ja que les autoritats tamaritanes imposaren al mestre de cases l'obligació de resoldre el problema sense tocar-les, és a dir, "sense alzar gens la torre de la Móra ni

40 Salvador-J. Rovira i Gómez, Tamarit. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1991, p. 146-149.

alsar gens la torre de lasglésia, sinó restant com estant". La solució consistí en desmuntar el turó que, interposat en l'angle de visió d'ambdues torres, interferia la feina dels vigies i, conseqüentment, s'establí que el mestre Fornòs "abaixe sols la muntanya y terra que està devant, que no fasse obstacle algú" i "restant elles com estan (les torres) sa de abaixar ab tall ben ample la muntanya o terra o roques que impedeixen la vista de la una a l'altra".

Els captius

Josep M. Recasens⁴¹, als llibres de la taula de canvi i del tauler, ha localitzat un total de 31 captius els quals foren alliberats els anys 1600, 1604, 1606, 1610, 1628, 1634, 1635, 1642, 1650, 1651, 1663 i 1693. La distribució és com segueix:

- 1600: Joan Corts, Francesc Creus, Bartomeu Gregori, i Joan Guia.
- 1604: Joan Vilar
- 1606: Joan Torres
- 1610. Joan Domènec
- 1628: Joan Masó, Joan Santromà, Joan Santromà, menor
- 1634. Silvestre Ausell, Jaume Bonet, menor, Joan Bonet, Joan Boni, Joan Bover, Gabriel Casals, Antoni Lloret, i Pere Verdera
- 1635. Antoni Nolla, Bartomeu Salelles, i Rafael Socies
- 1642. Bernat Agustí, Onofre Bellver, Pere-Pau Vinyes, Antoni Viola, i Francesc Voltes
- 1650. Sebastià Genís i Jaume Navarro
- 1651. Lluís Fontanet i Antoni Montagut
- 1663. Joan Garau
- 1693. Dídac Sales

41 Josep M. Recasens, "Notícies", p. 112-118.

Per la nostra part podem afegir que:

El 27 de juliol de 1597 romania captiu al nord d'Àfrica Pau Fochenses que havia estat capturat a la platja de Tarragona; per poder-lo redimir, els seus pares, Joan i Caterina, i els germans, Antoni i Joan, tots ells patrons, crearen un censal de 200 lliures a favor de Melcior de Biure, sagristà major del capítol tarragoní⁴².

El perill de caure en mans dels pirates era ben viu i sentit l'any 1603, per això en l'operació de venda de la meitat d'una barca de palangre que el corder Joan Gual va fer al pescador Joan Samsó el 29 de setembre, s'acordà que si "los moros prenien al dit Sampsó y la barca se perdia, que en tal cas dit Gual no puga demanà al dit Sampsó ni als seus, la dita barca ni preu de aquella, si emperò abansantlo los moros dit Sampsó scapara y la barca se perdia, aleshores sie obligat dit Sampsó a pagar lo preu de dita barca"⁴³.

El també pescador Macià Vives caigué en les mans dels pirates el 26 de setembre de 1600 a la platja de mar de Tarragona. Sortosament, no anà a parar al nord d'Àfrica, ja que fou rescatat als cinc dies d'haver estat apressat⁴⁴, i en el seu alliberament contribuí el

42 AHT. PNT. Sign. 88, f. 117v.

43 AHT. PNT. Sign. 134, f. 97v.

44 El que el pirata o corsari procurés vendre els captius en el seu propi territori no era gens estrany, ja que així aconseguia un guany immediat i s'estalviava el llarg procés d'endur-se el captiu a la seva base i esperar aconseguir un rescat que a voltes no arribava mai o trigava molt a arribar. El rescat a les costes cristianes esdevingué un costum i una institució de l'anomenada bona guerra. Normalment no es realitzava immediatament després de l'assalt. S'acostumava a esperar un temps durant el qual s'investigava sobre la naturalesa i condició dels captius. Un cop realitzat tornaven al lloc de la malifeta i avisaven a la gent tot establint un lloc de trobada en el qual tenien garantia la seguretat durant les negociacions. Ramiro Feijoo, *Corsarios berberiscos*. El reino corsario que provocó la guerra más larga de la historia de España. Barcelona: Carroggio/Belacqua, 203, p. 361.

capítol de canonges amb 126 lliures i 10 sous⁴⁵. El setembre de 1650 romania a Alger el mariner Marc Fuster⁴⁶.

Joan Pujades, fill d'un altre Joan Pujades, estava captiu a Alger el 2 de novembre de 1648 en què el seu pare va fer testament i deixà 70 lliures per contribuir al seu rescat⁴⁷.

El pescador Bartomeu Salelles, casat amb Caterina, fou capturat l'any 1699 en aigües de Tarragona⁴⁸.

Pel que fa a homes de mar de Tamarit capturats i reduïts a captiveri tenim al patró Jaume Bover, la barca del qual fou apresada el 19 de desembre de 1627, i juntament amb ell també foren els tripulants tamaritans Pere Llunes, Jaume Anglada i Josep Parisi; tots ells casats menys Parisi que era fadrí i tenia 18 anys. D'aquests pescadors se sabé, el 8 de juny de 1628, que Jaume Bover havia anat a para a Tunis, on encara romania l'any 1632, i que Pere Llunes i Jaume Anglada patien captiveri a Alger⁴⁹. Un altre tamarità captiu fou Joan Teixidor; els seus germans, Pere i Francesc, el 1681 per rescatar-lo, contragueren un deute de 100 rals amb Antoni de Camporrells⁵⁰. El darrer captiu de Tamarit, concretament de Monnars, del que tenim notícia és Jaume Corall que el 10 d'octubre de 1690 envià de Tunis estant una carta al rector tamarità en la que li demanava comunicués al seu germà que fes "arribar als pares de la Mercè els diners que demana mon amo", tot dient que el seu "cor només pensa en tornar a casa", i afegint que li digués que li donaria tot "però que no em deixi morir aquí que jo no vull

45 AHT. PNT. Sign. 97, s/p.

46 AHT. PNT. Sig. 184, f. 78.

47 AHT. PNT. Sign. 197, f. 156.

48 AHT. PNT. Sign. 97, f. 235v.

49 Salvador-J. Rovira i Gómez, *Tamarit*, p. 54s.

50 *Abídem*, p. 55.

ferme moro". El que demanava no era tot el rescat ans solament la tercera part puix que ell ja havia aconseguit per altres mitjans els dos terços restants. Pel que sembla el germà no atengué la súplica fraterna, possiblement perquè així es pogué quedar amb tota la herència. El cert és que el pobre Jaume morí captiu a Tunis⁵¹.

L'any 1700 estava empresonat el pescador Baltasar Foguet. La seva mare Maria i el seu germà Joan, pagès d'Altafulla, i el fill Jaume confessaren, el 31 de maig d'aquell any, que havien rebut 22 lliures dels administradors de la causa pia de Cristòfol de Guimerà per contribuir al rescat de Baltasar. Els tres Foguet, en el supost que no poguessin aplegar la resta dels diners que feien falta per pagar la redempció, es comprometeren a retornar els diners rebuts a la causa pia⁵².

I quan podia costar un rescat? Depenia de la persona. Bartomeu Salelles, el 23 de juliol de 1600, reconegué deure als mercaders Vicenç Serra i Gabriel Salvador 14 lliures i 6 sous que eren la resta de les 230 lliures que havien pagat per rescatar-lo⁵³. Deduïm que com a mínim el seu preu estigué en aquesta quantitat i això en el supòsit que els diners deixats pels mercaders fossin el total i no sols una part.

L'any 1607 foren rescatats pels mercedaris els barcelonins Joan Andreu, Joan de Montserrat i Antoni Ciciliano per 2.100, 2.045 i altres 2.045 rals, respectivament, i Margarida, una nena d'11 anys ho fou per 4.400 rals. També sabem que el preu mitjà de redempció d'un total de 87 persones l'any 1606 fou de 2.340 rals. Això significa, segons el nivell salarial d'aleshores, 292 dies i mig de

51 Dídac Bertran i Vallvé, *Breu història del Molnàs*. Tarragona: Parròquia de Sant Cosme i de Sant Damià del Molnàs, 1993, p. 85s.

52 AHAT. PSPTó. Sign. 65, f. 3.

53 AHT. PNT. Sign. 97, f. 235v.

treball d'un fuster, 334 dies de treball d'un paleta i uns 3 anys d'un jornal·ler⁵⁴.

Una altra informació, encara que cinccentista, sobre el que podia costar el rescat d'un captiu la trobem en el fet que l'any 1537 el tot just alliberat Jaume Sagunyoles, de Torredembarra, admeté deure al seu pare 120 ducats que aquest havia aportat per contribuir a pagar-li el rescat. Això ens fa pensar que l'alliberament de Sagunyoles costà com a mínim aquesta suma⁵⁵.

Alguns patrons s'especialitzaren en fer viatges al nord d'Àfrica per alliberar captius. Es el cas dels patrons tarragonins Puig i Pau Fontanet que en tornar d'Alger l'estiu de l'any 1625 amb ex-captius tingueren moltes dificultats per fondejar llurs embarcacions tant a Barcelona com a Tarragona a causa de la por que ambdues ciutats tenien a una epidèmia de pesta que es rumorejava existia a terra de moros⁵⁶.

Les causes pies

Les causes pies eren fundacions constituïdes per persones particulars amb la finalitat d'aconseguir un fi benèfic a favor de gent desfavorida. En el cas que ens ocupa, el propòsit de les causes pies era contribuir a la remissió de persones en poder dels musulmans. D'aquesta manera, els subjectes que podien gaudir de les rendes de les causes pies eren les criatures, dones i homes que havien

54 Raja Bahri, Dos redenciones mercedarias en Marruecos en el siglo XVII, Hispania Sacra, 114 (2004), p. 548-580.

55 Salvador-J. Rovira i Gómez, Els grups socials de Torredembarra a l'època dels Àustries, f. 109.

56 Emilio Morera Llauredó, Tarragona cristiana, volum IV. Tarragona: Institutu d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1955, p. 300.

estat arrabassats de les seves llars i que romanien captius en mans dels pirates nord-africans.

Al segle XVII a Tarragona i Tamarit funcionaven diverses causes pies i en concret les de l'arquebisbe Pere de Sagarriga⁵⁷, ardiaca de Vila-seca, Nicolau Bruguera de Marcilla⁵⁸, Bernat de Saportella⁵⁹, Nicopoli i Ginera (administrades per la confraria de preveres), Constança Desplà⁶⁰, cardenal Gaspar Cervantes de Gaeta, Cristòfol de Guimerà⁶¹, Joan Rius⁶² i de Joan Cavet⁶³.

57 L'arquebisbe Pere de Sagarriga va disposar en el seu testament, atorgat el 10 de desembre de 1418, la fundació d'una causa pia per rescatar captius i casar donzelles.

58 Aquest ardiaca, en ell testament que lliurà el 20 de novembre de 1511 al notari Onofre de Montoliu, deixà una sèrie de censals les rendes dels quals, administrades pel Capítol Catedral, havien de servir per contribuir a l'alliberació de captius originaris del territori situat entre Cambrils i Tamarit.

59 Bernat de Saportella, en el seu testament del gener de 1582, va disposar que el que restava del seu patrimoni havia de ser destinat a crear censals les rendes dels quals devien anar destinades a redimir captius i maridar donzelles.

60 La causa pia instituïda per aquesta senyora era administrada pel municipi tarragoní.

61 Aquest castlà de Tamarit va fundar, el 25 de gener de 1567, la causa pia que duia el seu nom les rendes de la qual estaven destinades a alliberar els captius fills de la vila de Tamarit i de les poblacions situades entre Torredembarra i Cambrils.

62 Joan Rius instituï una causa pia el 10 d'abril de 1622 amb 200 lliures de capital i 10 de renda. Estava destinada al rescat de "catius cristians quels auran pressos de la punta de Martineta fins a Salou, que sien de la vila y castell de Tamarit parroquia y dels llochs circumveïns y de la ciutat de Tarragona y de dos lletguas al rededor".

63 Fou instituïda el 4 de setembre de 1604. De la seva administració s'encarregaven els jurats tamaritans. Estava destinada a casar donzelles de la nissaga Cavet i a rescatar captius que haguessin estat capturats entre la punta de Martineta (Torredembarra) i Salou sempre que fossin veïns de Tamarit de les seves quadres, de les localitats circumveïnes, de Tarragona i dels indrets situats a dues llegües del seu voltants

A la segona part del set-cents la corona s'implicà decididament en la lluita contra la pirateria i la impunitat amb què havien pogut actuar els pirates en els dos primers quarts del segle donà pas a una repressió sistemàtica de la pirateria per part dels vaixells reials, especialment dels que comandava el mallorquí Antoni Barceló i Pont de la Terra el qual, si bé no aconseguí eradicar la pirateria, almenys assolí fer-la minvar considerablement⁶⁴. Pel que fa a l'actuació en contra de la pirateria es pot apreciar una sèrie de períodes: el primer, de 1762 al 1778, en el que la lluita contra els algerins va a càrrec dels xabecs que comanda Antoni Barceló; el segon transcorre entre 1778 i 1781 i té la fase final de 1779 a 1781 en què a causa de la guerra amb la Gran Bretanya, l'estol de Barceló és ocupat en el bloqueig de Gibraltar el que implica que les costes catalanes restin desprotegides, i el tercer, de 1782 fins el 1786, en el que s'aprecia una minva de la pirateria primer i la seva desaparició després, gràcies a la presència dels estols francesos i espanyols a la Mediterrània, a les expedicions de càstig contra Alger dels anys 1783 i 1784 i al tractat de pau definitiu de 1785 que acabà per sempre més amb el malson de la pirateria algeriana⁶⁵.

Superats els perills dels pirates les causes pies deixaren de tenir sentit i les autoritats optaren per fer-les desaparèixer i dedicar els seus capitals a altres finalitats. D'aquesta manera, com molt bé ho demostren els documents servats als lligalls de papers solts de l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona, les causes pies, una rera l'altra, anaren desapareixen en el darrer quart del segle XVIII.

64 José Maria Moreno Echevarría, "Antonio Barceló: un gran marino mallorquín", *Historia y Vida*, 20 (1969), p. 35.

65 José Ángel Asensio; José Fábregas, "Incidencias corsarias en las costas catalanas durante el reinado de Carlos III (1759-1788)", a *Primer Congreso d'Història Moderna de Catalunya*, vol I, p. 721-729.

Les germandats

Cal tenir també en compte les germandats creades per rescatar captius. A Tarragona funcionà la de Sant Pere Nolasc fundada per la gent de mar al segle XVII. Sabem de la seva existència per una comunicació dels procuradors de la confraria de Sant Pere i Sant Andreu, adreçada al vicari general el 21 de desembre de 1716, en la que es diu que la confraria tenia el compromís de pagar cent peces de vuit de rescat per cada confrare que caigués captiu⁶⁶. Fins aquest moment no hem trobat cap document que ens permeti conèixer alguna actuació d'aquesta germandat.

Accidents a bord i naufragis

La vida dels homes de mar no era gens fàcil, ja que a més del risc ben real de caure captius dels pirates nord-africans hi havia els riscos propis de la professió com per exemple els accidents a bord de les embarcacions o els naufragis.

La informació que posseïm dels naufragis patits pels pescadors i mariners de Tarragona i Tamarit és molt reduïda. Es limita a un cas concret que tingué lloc el 19 de gener de 1623 es van negar a la platja de Cunit els tamaritans Jaume Blasco, Jaume Cros, Joan Bassa i Mateu Cardona que anaven a bord de la barca de palangre del patró Jaume Martí, de Tamarit⁶⁷.

66 Sanç Capdevila, "El Gremio de Marineros", Fulletó de Setmana Santa 1930, p. 26-34.

67 AHAT. PSMTa. Sign. 77.1.

EL CORPORATIVISME

La confraria i el gremi

Tant el gremi com la confraria de pescadors de Sant Pere eren d'origen medieval.

Del 1418 fins al 1522 tingueren la seu a l'església de Sant Pere de Sesalades, fora del recinte fortificat de la ciutat, però en restar habilitat el temple com a hospital canviaren de lloc i trobaren acollida al convent de Sant Domènec on restaren fins que el recinte conventual fou destruït durant la Guerra de Separació de Catalunya, i aleshores trucaren a la porta dels jesuïtes que els acollissin en la seva casa.

Les ordinacions de la confraria s'han perdut amb la qual cosa no estem en condicions de conèixer com funcionava la seva estructura orgànica, però sabem que estava dirigida per un consell format per vint-i-quatre confreres, setze pescadors d'art i vuit de palangre, i que l'òrgan executiu era la procuradoria formada per dos procuradors¹. Si hom té en compte les facultats que tenien els procuradors dels forners tarragonins i les extrapolem a la confraria de Sant Pere tindrem com a comesa: a) convocar les sessions de la confraria, b) fer les proposicions, c) cobrar les quotes, censos i censals, d) pagar les despeses de la confraria, e) portar la bandera de la confraria els dies de festa patronal, diades de Corpus i de Santa Tecla i altres actes públics organitzats pel consell municipal, i) formar part de totes les comissions nomenades per la confraria, i g) representar-la legalment².

1 Josep M. Recasens, "Notícies", p. 28.

2 Francesc Cortiella i Òdena, El gremi dels forners de Tarragona. Barcelona: Ed. Montagut, 1987.

Desconeixem de quina manera s'establia la quota dels confreres, però sabem que les xarxes pagaven un cànon a la confraria i que aquesta imposició era la base dels seus ingressos³.

Sembla ser que el càrrec de procurador es reservava als patrons. Sabem que ho foren Josep Fochenses, Josep Rovellat, Gervasi Navés. A principis del segle XVII, i, a la segona meitat, Pau i Bertran Besora, Josep Boni, Josep Beltran, i Andreu i Josep Genís⁴.

Dels clavaris coneixem a Antoni Serra que el juliol de 1612 disposà en nom de la confraria 30 lliures a la taula de canvi a favor de la ciutat les quals eren per pagar la iguala que la confraria havia d'aportar pels plets sostinguts en temps passats⁵.

El gremi i la confraria participaven en els actes públics, festes i celebracions que es feien a Tarragona, així, per exemple, prengueren part als actes de celebració de la canonització de Sant Ramon de Penyafort del maig de 1601 i anaren a la processó amb 99 atxes essent la confraria que més en dugué⁶. També els trobem en les entrades dels reis Felip II i III a Tarragona distingint-se pel seu ball de titans el qual agradà tant al tercer dels Felips que el 1636 ordenà al protonotari Jerónimo de Villanueva que escrivís a Tarragona per demanar la tramesa a la cort de vuit o deu homes a fi que el ballessin davant la reina per la diada de Sant Joan⁷. El consell municipal tractà el tema en la sessió del 6 de juny i acordà respondre al protonotari que els pescadors només representaven el ball quan

3 AHT. FMT. Llibres capitulars, any 1735, f. 117

4 Josep M. Recasems, "Notícies", p. 99.

5 AHT. FMT. Llibre tercer del clavariat (1603-1616), p. 243.

6 Les setze confraries de Tarragona aportaren un total de 338 atxes el que vol dir que els confreres de la de Sant Pere dugueren el 29,28% del total de les atxes. AHT. FMT. Llibres del consolat, 1601-1602, f. 34v-35r.

7 AHT. FMT. Llibres del capítol, sign. 178, f. 21.

venia el rei o feia l'entrada a la ciutat un nou arquebisbe i com que l'actuació es feia de tant en tant calia assajar-lo durant molts dies per tenir-lo a punt, especialment quan els qui el representaven eren "gente poco dòcil" a més, per ballar-lo, feien falta com a mínim quaranta-tres homes i en aquells moments els més pràctics que eren mariners estaven absents i no se'ls esperava fins passats vuit dies com a mínim, per tot plegat, concloïen, veien impossible que el ball pogués estar a Madrid el dia 24 i la cosa acabà aquí⁸.

Com ja hem comentat, la confraria amb el seu ball de titans, actuava en les entrades solemnes que els arquebisbes feien a la ciutat quan prenien possessió de l'arxidiòcesi, com les dels arquebisbes Vich, del 16 d'agost de 1604⁹, Montcada, del 28 de gener de 1617, Pérez, del 8 de maig de 1634¹⁰, Rojas, del 25 de gener de 1654, o la de l'arquebisbe Espinosa, el 12 de maig de 1664, en totes elles ballaren el ball de titans i anaren acompanyats de la bandera i una cobla de joglars.

Per la diada de Santa Tecla participaven en la processó i ballaven el ball de titans que meresqué al P. P. Vilar, que el presentà l'any 1692, aquest comentari. "Es celeberrimo entre cuantos en ésta y en las demás ciudades, que florecen en dances, se aurán inventado. Merécele tanta celebridad y aplauso su antigüedad, su alusión, y la forma y disposición que en dançar observa. Su antigüedad tiene principio no menos que en los griegos de quien le aprendieron los romanos y de estos quedó en Tarragona en la

8 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 178, f. 121.

9 En aquesta ocasió el cronista de la corporació municipal assegura que el ball de titans estigué "molt y molt bé consertat". AMT. FMT. Llibres del consolat, sign. 151, f. 45.

10 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 177, f. 15v. En aquesta ocasió en la qual no es parla de ball ans de joc comparegueren amb una cobla de músics i acompanyats per quatre confreres amb vergues.

misma forma que le hacían los griegos (...), El número de los que componen esta danza se extiende hasta 100 hombres, aunque no importa ser menor: estos a lo largo forman una hilera metidos dentro cuatro piezas de paño, dos azules y dos colorades; azul y colorada por cada lado unidas con correspondència encontrada de uno color al otro y ajustades por encima los hombros de todos, de suerte que no se les vea más que la cabeza; y esta se cubre con un capacete Dorado todo con el mayor primor a manera de una ave o dragón, sirena u otro genero de pescado y figura según el gesto del dançante. Llevan todos una mascarilla muy fea de una nariz flexible, pendiente y disforma con un cascabel en su punta, sin otros que llevan en las piernas. Dispuestos en esta forma al son de sus instrumentos van siguiendo al primero de la hilera dando sus compasados saltos con inclinaciones de cuerpo y cabeza de unos y de otros opuestos con interpolación, de modo que cada salto que dan se ve a un mismo tiempo y a un mismo compàs que la mitad tuerce el cuello con inclinación de cuerpo a un lado y la otra mitad interpolada al otro; meneos todos con la correspondència que les hace su traje, sonido de cascabeles e instrumentos tan graciosos y de tanto gusto..."¹¹.

L'estat de guerra entre França i Espanya l'any 1684 que comportà que els francesos, durant el mes de maig, ocupessin l'Empordà, prenguessin Girona, i exercissin forta pressió sobre Barcelona i en tota la costa catalana¹², obligà a les autoritats tarragonines a elaborar relacions dels homes que podien prendre les armes per

11 Sanç Capdevila, "El gremio de marineros", *Semana Santa en Tarragona*. Tarragona: Sindicato de Iniciativa, 1940, p. 26-32. Josep M. Sabaté i Bosch, *El gremi de marejants (societat marítima i protectora)*. Una aproximació històrica. Tarragona: Edicions El Medol, 1992, p. 42-43.

12 Òscar Jané Checa, *Catalunya i França al segle XVII*. Catarroja: Editorial Afers, 2006, p. 108s.

defensar la ciutat, entre els quals figuraven un bon nombre d'hommes de mar per tal com componien "molta part dels dits habitants". Aquesta circumstància va fer sortir a la superfície el fet que molts pescadors estaven inculpats per les autoritats (n'ignorem les causes) i per això eren molt nombrosos els que s'havien absentat de la ciutat mentre que "altres se guarden de la justícia per lo que temen de aquella en cas isquen a fer lo que deuen (presentar-se per defensar la ciutat). Per això els responsables de la confraria i per ells el patró Pau Besora, van demanar als cònsols que intercedissin davant el virrei i els ministres per demanar-los que permetessin als pescadors "isquen y liberalment eixir puguin a la defensa predita contra la invasió dels francesos"¹³.

Els pescadors, l'any 1689, es trobaren amb el "perjudici y dany" de no poder vendre la pesca salada a la menuda durant tot l'any, ja que no més els hi estava permès fer-ho durant mig any quedant l'altre mig les vendes reduïdes a l'engròs, és a dir, el més que podien vendre les sardines era a milers. La confraria considerà que aquesta prohibició era "contra tota rahó y justícia" i ho argumentà dient que els pagesos podien beneficiar els seus grans mentre que els pescadors no ho podien fer i això que, segons la gent de mar, "no és de menor condició lo que los pescadors cullen ab són treball que lo que los pagesos y encara los pescadors li pot discórrer rahó més rellevant puix sa collita se fa en un mar que naturalesa lo ha fet comú de tothom y molts dels pagesos cullen sos grans en terres que.n són propietaris lo que és espècia de negociació ab que quedant estos llibres de prohibició alguna de vendre sos fruits menos los deuan tenir los pescadors". L'exposició l'acabaven demanant

13 AHT. FMT. Llibres del consolat, 1684-1690, f. 21v.

als cònsols que declaraessin que no tenien intenció de prohibir-los vendre la pesca salada a la menuda en cap època de l'any¹⁴.

Oposició als sardinals i als ganguils

Els pescadors que pescaven amb ormeigs tradicionals s'oposaren des del primer moment a la pesca d'arrossegament, és a dir, als sardinals i als ganguils. Molt possiblement fou a petició de la confraria de Sant Pere que el consell municipal decidí, el 12 de març de 1607, que els sardinals, pel gran dany que causaven als arts i a la pesquera, tinguessin vedat i prohibit pescar des de les coves de l'Arany Major fins a la boca del Riu Clar, sota la pena de 3 lliures i pèrdua de la pesca que haguessin capturat¹⁵. Dos mesos més tard, el 19 de maig, el consell es ratificà en la seva decisió i vedà els sardinals en tot el terme municipal¹⁶. Com que els propietaris de sardinals degueren protestar, el govern municipal traslladà el tema al tribunal dels veguers el qual també decidí prohibir la pesca amb sardinals a tot el litoral tarragoní durant un període de deu anys. La decisió de la primera autoritat de la vegueria fou feta pregonar pels cònsols el dia 6 de setembre i el pregoner digué a la gent que la mesura s'havia pres per "lo gran dany que la pesca dels sardinals ha causat a la present ciutat de Tarragona y als habitants de ella, y així en comú com en particular, après ques usa en la present ciutat dita pesca de sardinals per haver arruïnada y exterminada la abundància ordinària ques feya ab les arts, barces, tonayras y palangres, de tal manera que dita pesca de sardinals ha

14 AHT. FMT. Llibres del consolat, 1684-90, f. 157v.

15 AMT. FMT. Llibres del consolat, sign. 153, f. 207v.

16 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 154, f. 21v.

causat ques tregui molt poc peix, y dita ciutat està desproveïda per la qual cosa ha redundat y redunda grandíssim dany”¹⁷.

L’abril de 1610 la confraria aconseguí que la municipalitat prohibís els gànguils a la mar local. No sabem quan temps estigué en vigor la mesura, però el cert és que a mig segle els gànguils tornaren a fer acte de presència amb la qual cosa les hostilitats recomençaren i l’any 1669 la confraria demanà al govern municipal que prohibís pescar a un gànguil que tenia la base a Salou però operava “per estas mars y platges”¹⁸.

Tot i que es tenia el recolzament de les autoritats locals, el pas del temps jugava en contra de la confraria i a favor dels gànguils. En aquest sentit resulta del tot clar la resposta que el virrei donà als cònsols el 22 de març de 1680 en la qual els recordà que els gànguils no estaven prohibits a la resta de Catalunya i considerava egoista el fet que els tarragonins mantinguessin la prohibició, ja que, segons ell, l’únic que volien era “que no haya abundància de pescado para vender el suyo a más subidos preciós sin atender a otra cosa que su propio interès y no al que se sigue a la Ciudad”¹⁹.

El fet que la confraria de Sant Pere i Sant Andreu demanés l’any 1681 al govern municipal un informe sobre els danys i perjudicis que els gànguils causaven, ens fa pensar que el virrei degué autoritzar la presència de gànguils en la mar de Tarragona²⁰.

La confraria denuncià l’abril de 1681 que a les mars del districte de Tarragona i el seu Camp pescaven diferents gànguils “del que ha resultat y resulta multitud de danys y perjudici a dita con-

17 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 154, f. 24; sign. 155, f. 27, 36 i 95..

18 AHT. FMT. Llibres del consolat, 1666-1669, f. 96.

19 AHT. FMT. Papers solts, document 504.

20 AHT. FMT. Llibres del consolat, 1674-1684, f. 63v.

fraria de Sant Pere y a los particulars de tal manera que apenas ab sos arts y altres modos de pescar trauen peix algun” i per això demanà al consell que l’ajudés a demanar al rei la prohibició de la pesca del gànguil²¹.

Hi havia, doncs, molts enfrontaments entre els pescadors vinculats a la confraria i els gànguils i com a mostra aportem el fet que el 1683 cremaren tres gànguils que es trobaven al port de Tarragona els quals eren propietat del cònsol d’Holanda Joan de Kies, del patró barceloní Lluís Capeu i del rector de Cambrils. Els responsables de la malifeta foren, entre d’altres, Joan Canalda i Pau Arall. L’actuació contra els gànguils no li sortí de franc a la confraria ja que fou condemnada a indemnitzar els propietaris, als dos primers amb 670 lliures a cadascun i el rector amb una quantitat convinguda entre les parts i que no coneixem, a més, per tal d’aconseguir el perdó del virrei marquès de Leganés hagueren de fer un servei al rei de 370 dobles²².

La guerra contra els gànguils no s’aturà pas i així els procuradors de la confraria, el 26 de febrer del 1698, demanaren a les autoritats municipals que impedissin la propera arribada d’alguns gànguils que pensaven operar a la zona marítima compresa entre els rius Gaià i Llastres²³ i una vegada més es repetí la lletania que els gànguils eren perniciosos perquè “no sols pesquen el peix gros però també el peix menut que havia de fer augment y cria y esterilitzant lo mar de manera que tots los demás pescadors pescant amb sos artificis per rahó de dita pesca dels gànguils no troben peix en las pescas del que ne resultan no sols gran danys a tots los dits pescadors que habitan en estas parts de llevant lo comers de la

21 AHT. FMT. Llibre del consolat, 1679-84, f. 67v.

22 Sanç Capdevila, “El gremio”, p. 30.

23 AMT. FMT. Llibres del consolat, 1695-1701, f. 102v.

present ciutat tots los quals danys quedaven remediats impedint-se la vinguda y pesca als dits gànguils”²⁴.

Una altra maniobra de la confraria fou anar a plorar a l’arquebisbe Josep Llinàs²⁵, al qual guanyaren per a la seva causa fins el punt que el convenceren perquè fes un escrit a favor de la causa que defensaven i així, el prelat, el 20 d’abril de 1700, redactà una proclama que envià al rei en la qual, entre altres coses, afirmava que “la pesca de ganguiles por todo lo que respeta las cercanías de los mares de esta nuestra ciudad [Tarragona] son de grandísimo daño por cuanto los esterelisa pues no solo sacan el pescado que puede ser de Servicio, sinó assimismo las crías con que quedan exhaustos de pesca y los pobres pescadores en suma misèria por no tenir otro empleo ni exercicio con que poder vivir y aún al común de esta nuestra Ciudad y de no pequeño perjuicio en sus emolumentos pues en faltando el pescado (como se ve de siempre) se halla la Ciudad defraudada en los derechos que tiene impuestos”. Les súpliques, demandes, exposicions, etcètera, dels uns i dels altres tingueren el seu efecte i Carlos II, el 10 de setembre de 1700, atorgà un privilegi a la confraria de Sant Pere i Sant Andreu pel qual restà prohibida la pesca amb bous²⁶.

24 AHT. FMT. Llibres del consolat, 1695-1701, f. 102v.

25 José Sánchez, *Obra menor*, volum IV. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1997, p. 234.

26 AHT. FMT. Libro capitular 1784. Doc 142 de 28 setembre i acta de 6 d’octubre.

PRESÈNCIA DELS HOMES DE MAR EN EL GOVERN MUNICIPAL

Alguns homes de mar estaven insaculats a la bossa del cònsol tercer i en la dels consellers de mà menor.

Insaculats a la bossa del cònsol tercer n'hem trobat tres -Gabriel Ponç, Antoni Serra i Pau Llima- per tal com la sort els féu sortir per ocupar el càrrec els anys 17609-1610, 1621-1622 i 1644-1645, respectivament.

Pel que fa als insaculats a la bossa dels consellers de ma menor podem dir que ho estigueren, ja que la sort els féu sortir consellers, els següents:

Andreu Rovellat, 1601- 1602, 1604-1605, 1606-1607.

Gabriel Ponç, 1605-1606.

Jaume Santromà, 1610-1615.

Jaume Huguet, 1615-1616, 1616-1617.

Josep Rovellat, 1619-1620, 1620-1621, 1622-1623, 1625-1026, 1627-1628, 1628-1629, 1630-1631.

Damià Genís, 1636-1637, 1639-1640, 1641-1642.

Pau Llima, 1639-1640.

Jacint Martí, 1646-1647.

Isidre Navàs, 1663-1678.

Josep Genís, 1680-1681.

Bernat Besora, 1694-1695.

Pau Besora, 1696-1697.

Hem localitzat, doncs, 14 homes de mar ocupant els càrrecs municipals de cònsol tercer i conseller de mà menor, en el ben entès que no són pas la totalitat dels insaculats a les bosses del cònsol

tercer i dels consellers de mà menor, ans aquells a qui la sort va fer sortir el seu rodolí.

Creiem que la majoria dels insaculats pertanyien al grup dels patrons, el més selecte de la gent de mar. Ens ho demostra el fet que set dels consellers ho eren.

LITIGIS AMB ELS GOVERNS MUNICIPALS

Amb anterioritat al gener de 1601 els patrons d'art es pastaven el seu propi pa i també ho feien per als bergans als quals els hi venien. Com fos que el blat el compraven al pallol al preu establert en l'operació de vendre'l als bergants guanyaven força diners. Ja que els hi venien a un preu molt superior al que a ells els suposava comprar el blat i fabricar el pa. Com que en aquesta operació la ciutat no guanyava res, el consell municipal es plantà i el 8 de gener de 1601 determinà que a partir d'aleshores tots els patrons d'art que pastaven a casa seva per a ells i també per als seus bergans pagarien a la ciutat 5 sous per cada quartera de blat que consumissin¹.

Els pescadors decidiren protestar contra la mesura i, per pressionar les autoritats, acordaren que el 16 de febrer no pescarien dins les aigües territorials tarragonines. La vaga dels pescadors comportà que la ciutat restés desproveïda de peix i els cònsols reaccionaren presentant l'actuació de la gent de mar davant els veïguers als que demanaren els apliquessin un càstig exemplar².

Davant el fet i les seves repercussions alguns patrons, capitanejats per Tomàs Bertran, suplicaren perdó als cònsols als que digueren que no havien anat a pescar fora del terme el dia 16 i tampoc n'havien malparlat³.

La majoria dels pescadors respongueren d'altra manera i el dia 20 requeriren al consell municipal que llevés l'obligació que havia imposat d'haver de pagar 5 sous per quartera de blat consumida.

1 AHT. FMT. Llibres capitulars, sign. 148, f. 37.

2 AHT. FMT. Llibres capitulars, sign. 148, f. 46.

3 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 148, f. 51.

En la súplica indicaven que per no pagar havien deixat de pastar, tot i que fer-ho els suposava un gran dany, i no s'estigueren tampoc de manifestar que si no s'aixecava l'ordre molts d'ells es veurien compel·lits a deixar Tarragona i anar a viure a altres indrets amb tot el que això representaria per a la ciutat. La resposta municipal consistí en mantenir-se fermes tot dient als pescadors que a Tarragona només podien pastar els flaquers⁴.

Al setembre la situació continuava igual, però el dia 5 s'introduí el matís de permetre pastar als homes de mar sempre que paguessin, això sí, el 5 sous per quartera⁵.

Els pescadors presentaren als cònsols un memorial que fou llegit en la sessió del 13 de febrer de 1609, en el que s'argumentava que els patrons i pescadors havien acostumat de sempre a pastar en les seves cases tant per als seus arts com per als seus bergants i que ho volíen continuar fent. També demanaven poder treure el pa que havien pastat fora muralles i dur-lo a les barques i que, tanmateix, els que pescaven fora del terme se'l poguessin endur. El consell no acceptà les demandes dels pescadors tot argumentant que la fleca era de la ciutat i no es volia perdre els ingressos que suposava per a les arque municipals⁶.

Un altre conflicte sorgit entre la municipalitat i la gent de mar girà al voltant del fet que molts pescadors pescaven fora de les

4 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 148, f. 30.

5 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 149, f. 51v.

6 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 155, f. 77.

aigües tarragonines i ho feien preferentment en les tamaritanes⁷ i vila-secanes. Aquests pescadors no duïen el peix que capturaven a la ciutat i els cònsols, per tal d'impedir-ho, rescataren de l'oblit, en la sessió del 12 de novembre de 1608, una disposició de l'any 1539 que indicava que els pescadors amb residència a Tarragona estaven obligats a portar a la ciutat tot el peix que pesquessin fora del terme, és a dir, el peix capturat a Salou i Tamarit, sota pena de fortes multes⁸.

Tots aquets enfrontaments finalitzaren l'any 1609 en un plet davant la Reial Audiència de Barcelona⁹ que acabà amb una concòrdia que establí que els que pesquessin fora de les aigües del terme portarien la tercera part del peix aconseguit a la pescateria de la ciutat¹⁰. Les negociacions per arribar a la pau s'iniciaren amb posterioritat al 13 de febrer de 1609 en què el consell acordà fer comissió i nomenar comissaris per concordar amb la confraria dels pescadors els plets que estaven pendants a la Reial Audiència i que, com ja ha estat dit, eren dos: la crida de portar el peix capturat en aigües de Salou i Tamarit a Tarragona i el pastar el pa i dur-lo a les embarcacions¹¹.

La convivència aconseguida es mantingué amb més o menys tensions durant mig segle, tot i que els pescadors l'havien acceptat

7 Com a testimoni dels pescadors tarragonins que pescaven a Tamarit tenim a Joan Moreno i Isidre Navés els quals moriren dins del terme tamarità (el segon ho féu a la platja de Mas Rabassa) i foren soterrats al cementiri de Sant Pere. Una altra informació en aquest sentit ens la faciliten els jurats tamaritans que el 14 de desembre de 1699 disposaren que els arts tarragonins que entressin a pescar a Tamarit havien de pagar 4 lliures l'any i si eren de palangre 16 sous, també anuals.

8 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 155, f. 47.

9 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 155, f. 54v.

10 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 155, f. 41v.

11 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 155, f. 72v.

i respectaven amb dificultat. Pescar en aigües dels municipis veïns estava tant arrelat en els pescadors que fins i tot es feren construir unes cases de soplug fora del terme tarragoní, l'un al cap de terme o les platges Gran (platja Llarga) i l'altra al terme de la Pineda, ara bé, això fou considerat en la prohomenia del 8 de maig de 1656 com a perjudicial per a Tarragona¹², mentre que en el consell del dia 14 s'assegurava que els pescadors "casi tot lo any pesquen fora del terme de que no se reb ningun profit"¹³.

Vers 1655 les coses tornaren a embolicar-se i es complicaren del tot l'any 1656 amb l'aprovació de la taba de les noves imposicions de la ciutat. Pel que feia al peix no es tocà la tarifa del 8,33% del valor de la pesca, però ara s'aplicà sense distinció tant damunt del peix pescat dins del terme com fora¹⁴. La confraria no tardà gens a reaccionar i demanà l'exempció d'impostos per a la pesca que vingués de fora del terme. Com a resposta rebé una contundent negativa que fou replicada per la confraria amb la decisió de no dur gens de peix foraster a la pescateria de la ciutat i mantenir-se ferma fins que el govern municipal no rectificués, però aquest, lluny de fer-ho, reaccionà prenent la mesura punitiva de no deixar sortir pels portals el pa que els pescadors treien per al seu sosteniment mentre pescaven¹⁵.

El mal estar entre les dues parts tenia moltes manifestacions i una de elles era que els pescadors es negaven a pagar el dret del peix treien fora del terme i per això Josep Coll, arrendatari de dit

12 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 191, f. 27.

13 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 191, f. 28.

14 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 191. Taba de les imposicions de la ciutat.

15 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 190, f. 34.

dret, es negà a pagar l'arrendament a la ciutat al febrer de 1658¹⁶. Davant les postures d'uns i altres hom convingué en encetar negociacions les quals acabaren sense acord. Aleshores, els pescadors, davant el nul resultat obtingut en les converses, optaren per pledejar i els dirigents de la ciutat acceptaren el repte.

El plet davant la Reial Audiència era un fet el març de 1658, ho asseguraren Josep Coll i Gabriel Socies, arrendataris del dret del peix, els quals afirmaren que el peix que els pescadors pescaven fora del terme, d'haver estat pagat hagués produït 150 lliures¹⁷.

No sabem si el plet tingué sentència o si com en ocasions anteriors s'arribà a una solució pactada. La raó de tot plegat estava en el poc peix que durant una part de l'any arribava a la pescateria de la ciutat, així com la política de contenció de preus que en benefici de la generalitat de la població volia mantenir el govern municipal especialment pel que feia al peix (era el menjar dels pobres) la qual cosa, no cal dir-ho, anava en contra dels interessos de la gent de mar.

16 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 191, f. 74.

17 AHT. FMT. Llibres del consolat, sign. 191, f. 75v.

LES RELACIONS FAMILIARS

En parlar de les relacions familiars ens farem ressó de dos aspectes: l'origen dels homes de mar i les dones amb les quals contreien matrimoni.

L'origen dels homes de mar

La majoria dels homes de mar que visqueren a Tarragona durant el segle XVII eren naturals de la ciutat, però hi hagué una minoria considerable de nou vinguts que procedia d'altrets indrets i, concretament, de la resta del Principat de Catalunya, Catalunya del Nord, Illes Balears, País Valencià, Aragó, Andalusia, Occitània, Nàpols, Sicília, els Països Baixos, i Portugal segons aquesta distribució:

Principat de Catalunya	70
Alt Camp, l' ¹	8
Baix Camp, el ²	4
Tarragonès, el ³	9
Alt Empordà, l' ⁴	1
Alt Penedès ⁵	2
Bages, el ⁶	1

1 Francesc Alart, Gabriel Alart, Pau Arall, Francesc Batet, Antoni Boni, Joan Boni, Joan Castells, Francesc Morlà.

2 Pau Barba, Ramon Mestre, Francesc Morell, Francesc Ricomà.

3 Isidre Bo, Bernat Cases, Tomàs Ferrer, Rafael Güell, Josep Pàmies, Joan Reverter, Pere-Joan Rodríguez, Jaume Valls, Ramon Vidal.

4 Francesc Ferrer.

5 Jaume Lluc, Josep Mesa.

6 Joan Jull.

Baix Empordà, el ⁷	9
Baix Llobregat, el ⁸	1
Baix Penedès, el ⁹	1
Barcelonès, el ¹⁰	7
Cerdanya, la ¹¹	1
Conca de Barberà, la ¹²	2
Garraf, el ¹³	1
Garrotxa, la ¹⁴	1
Maresme, el ¹⁵	7
Osona ¹⁶	1
Pallars Sobirà, el ¹⁷	4
Pla d'Urgell, el ¹⁸	1
Ribera d'Ebre, la ¹⁹	3
Selva, la ²⁰	2
Solsonès, el ²¹	1
Urgell, l' ²²	1

7 Miquel Blanc, Grau Ferrer, Miquel Gorgoll, Joan Pellisser, Pere Serra, Rafael Sastre, Antoni Simó, Josep Simó, Magí Simó.

8 Joan Borgueres.

9 Magí Torrens.

10 Joan Galceran, Joan Guiu, Cristòfol Lleonart, Francesc Marc (1), Francesc Marc (2), Lluís Rocamora, Francesc Solell.

11 Jaume Monravà.

12 Joan Casabona, Bernat Granada.

13 Magí Torrens.

14 Miquel Mallola.

15 Antoni Borrell, Jaume Camps, Joan Cassola, Grau Ferrer, Jaume Noguera, Jaume Presses, Pau Torres.

16 Josep Oliva.

17 Lluís Bardo, Jaume Fornaus, Joan Julià, Pere Saurí.

18 Bartomeu Sambús.

19 Francesc Bausili, Joan Gornet, Josep Oliver.

20 Joan Palau, Antoni Perelló.

21 Josep-Valentí Sanxes.

22 Domènec Gallart.

Vallès Occidental, el ²³	2
Catalunya del Nord ²⁴	2
Illes Balears ²⁵	3
País Valencià ²⁶	3
Andalusia ²⁷	1
Aragó ²⁸	1
Occitània ²⁹	34
Països Baixos ³⁰	1
Portugal ³¹	1
Gènova ³²	4
Nàpols ³³	4
Sicília ³⁴	3

Percentualment, dels 934 homes de mar localitzats a Tarragona, 127, el 13,36%, nasqueren fora de la ciutat. En concret 70 ho havien fet al Principat de Catalunya, el 55,11%; 34 a Occitània, el 26, 77%; 11 a Itàlia (Gènova, Nàpols i Sicília), el 8,66%; 8 a la resta

23 Pau Grau, Jaume Marfons.

24 Andreu Manaut, Antoni Roig.

25 Jaume Ausina, Pere Llinyà, Martí Melià.

26 Vicent Domènec, Pere Rubió, Cristòfol Vilanova,

27 Andreu Garcia.

28 Francesc Ximenes.

29 Blai Arenta, Pau Arenta, Joan Arriba, Pere Aufús, Joan Bo, Andreu Cadelon, Joan Canalda, Guillem Cartó, Joan de Cassar, Antoni Costa, Bartomeu Cobrador, Bernat Ferrer, Vidal-Pere Fort, Pere Geli, Pere Ges, Francesc Giner, Esteve Girat, Bartomeu Gratia, Guillem Guitart, Guillem Icart, Domènec Jacomet, Joan Jacomet, Joan Lafont, Martí Mateu, Joan Monboiran, Joan Pasqual, Joan de Pedrós, Pere Samsó, Bernat de Sant Joan, Gabriel Seret, Bernat Tolsà, Joan Verderol, Guillem Vigorós, Pere la Vinya

30 Miquel Duversí.

31 Antoni Francisco.

32 Antoni Figaró, Joan de Joane, Miquel de Joane, Albert Suga.

33 Josep Ferrara, Andreu Oregino, Joan Rajon, Francesc Rajon.

34 Antonio Lombardo, Antoni Rebichg, Jaume Rebichg.

dels Països Catalans, el 6,29%; 3, en altres dominis de la monarquia hispànica, el 2,36%, i 1 a Portugal, el 0,78%.

Els procedents dels Països Catalans suposen el 61,41% i si afegim els occitans, ens trobarem que els de parla occitano / catalana eren el 88,18% dels nouvinguts.

Les esposes dels homes de mar

Direm, per respondre a la pregunta amb qui es casaven els homes de mar, que hem considerat els seus matrimonis celebrats entre els anys 1680 i 1700 amb el resultat següent:

Filles de	nombre	percentatge
artillers	1	1,62
blanquers	1	0,54
boters	2	1,08
corders	5	2,70
ferrers	1	0,54
flaquers	7	3,78
fusters	2	1,08
lapidaris	2	1,08
mestres de cases	5	2,70
homes de mar	80	43,24
pagesos	61	32,97
paraires	3	1,61
pedrenyalers	1	0,54
polvorers	1	0,54
sabaters	3	1,61

Filles de	nombre	percentatge
sastres	1	0,54
sombrerers	3	1,61
teixidors	5	2,70
Totals	185	

Com no podia ser d'altra manera, la majoria dels casaments (el 43,24%) es feren amb filles d'homes de mar la qual cosa és perfectament raonable per raó d'amistat entre famílies i també perquè les filles dels homes de mar estaven acostumades al que suposava la vida amb un home de mar. En segon lloc se situen les filles de pagès (el 32,97) i això també és perfectament comprensible ja que la pagesia constitueix, segons les èpoques, el primer o el segon grup humà de la ciutat i un pagès amb poca terra i també els que la treballaven com a jornalers tenien una situació econòmica semblant a la de la majoria dels homes de mar que no fossin patrons, calafats o mestres d'aixa. A continuació trobem el grup diguem-ne dels menestrals (blanquers, boters, corders, flaquers, ferrers, fusters, lapidaris, mestres de cases, pedrenyalers, polvorers, sabaters, sastres, sombrerers i teixidors). Per últim tenim les filles d'artillers ja que d'aquests militars ni havien a Tarragona per la seva condició de plaça forta.

ACTITUD DAVANT LA MORT¹

Al segle XVII els testaments s'acostumaven a fer quan s'estava en perill de mort. Era el darrer acte de la vida, però, d'alguna manera, també era una manifestació de voler controlar el futur immediat en el sentit de deixar establerta la pròpia voluntat més enllà de la mort i, molt especialment, pel que feia als interessos materials. Als testadors també els preocupava el més enllà i per això les disposicions per a la celebració de misses *post mortem*, el nombre de les quals obeïa més a la capacitat econòmica del testador que no pas a la seva religiositat², ja que en la voluntat del testador estava el fixar el màxim possible de misses a fi d'assegurar-se el descans etern³.

Els testaments tenien una estructura establerta que aplegava les invocacions religioses, l'estat de salut del testador, els marmessors, la sepultura, les misses i obres pies, els llegats, l'usdefruit dels béns per a la dona (en el cas dels testaments masculins), i la designació de qui havia de gaudir els béns del testador.

Hem localitzat dotze testaments⁴ de gent de mar (5 de pescadors i la resta de vídues o mullers de pescadors). En set casos deixaren de 10 a 20 lliures per atendre les despeses de l'enterrament i demés cerimònies que li estaven vinculades, dos disposaren de menys de 10 lliures i la resta ho deixaren a la lliure disposició dels marmessors. En vuit casos s'indica el lloc on es vol ser enterrat: 2

1 Pel que fa a aquest tema podeu consultar: Fernando Martínez Gil, *Muerte y Sociedad en la España de los Austrias*. Madrid: Siglo XXI, 1993.

2 Ricardo García Cárcel, "Morir a la Barcelona del Barroc", *L'Avenç*, 78 (1985), p. 58.

3 Olga López i Miquel, "La urgència de la salvació: les misses post-mortem", *L'aVenç*, 78 (1985), p. 60.

4 AHT. PNT., sign. 115, f. 49 i 296; 196, f. 17, 87, 92, 166, 176, 204, 227.197, f. 110, 120;

a l'església del Miracle, 3 al fossar de la Seu, 1 a l'església dels predicadors, i 2 a l'església dels carmelites descalços. Els altres quatre ho deixen en mans dels marmessors.

El nombre de misses *post mortem* oscil·la entre les zero misses i les noranta (cas de Magdalena Garcia, muller de Gaspar Garcia). És, sens dubte, un nombre baix que indica ben clarament l'escàs potencial econòmic dels testadors, especialment quan en cap cas es disposa la fundació d'aniversaris. Les misses indicades no se celebren pas en un únic lloc sinó que es reparteixen entre la Seu i les diverses esglésies dels convents de la ciutat.

Recasens i Comes, que ha buidat els llibres del tauler, assegura que el nombre de capellans que assisteixen als enterraments de la gent de mar és petit la qual cosa és una manifestació més de l'escassetat de recursos que tenien, ja que els sacerdots no hi anaven graciosament i calia pagar-los. Com és natural, existien diferències entre els enterraments d'un pescador i el d'un patró; així, mentre en els dels primers solien anar-hi de 7 a 9 capellans, en el dels patrons superaven la trentena⁵.

5 Josep M. Recasens, "Notícies", p. 107.

A TALL DE CLOENDA

Els homes de mar, en qualitat de pescadors, actuaven a l'interior d'una superfície de prop de 400 quilòmetres quadrats d'aigües marines que eren les corresponents al terme actual de Tarragona que és la suma dels termes històrics de Tarragona i Tamarit.

Els productes que es treien del “conreu” de les aigües territorials eren vitals per a l'alimentació de la població, especialment la integrada dins les classes populars, i, com a tals, globalment, tenien importància econòmica innegable i això a despit que no es pogui precisar amb exactitud el seu pes, ja que hom no disposa de la documentació adient per a fer-ho, com serien els quaderns de notes dels patrons de xàvega, de palangre, de sardinals, o de tràfic. A més d'això, la gent de mar, generalment de poc pes social i de feble economia domèstica, ha deixat pocs rastres en la documentació dels organismes oficials o en els manuals notariaus. D'alguna manera, però, i gràcies a l'arrendament del peix que recaptava la universitat tarragonina, es pot assegurar que suposaven, com a mínim, la quarta part de l'economia tarragonina siscentista.

La pregunta quants eren?, resulta difícil de respondre per no disposar de dades demogràfiques. Recasens, amb informació extreta dels llibres del Tauler, considera que, del 1620 al 1697, venien a ser el 22% de la població activa tarragonina. Nosaltres, gràcies als protocols notariaus i als llibres matrimonials, n'hem localitzat, entre Tarragona i Tamarit, més d'un miler que es repartien entre mariners, pescadors, patrons, mestres d'aixa i calalfats.

Pel que fa als recursos econòmics la fama diu que la gent de mar era més aviat pobra. Al tall de 1669, entre un total de 523 tallats, 106 són homes de mar que tenen un patrimoni valorat entre

450 lliures i les 2.500 lliures, amb una majoria que té un patrimoni situat entorn de les 750 lliures.

Guanyar-se la vida dins del medi marítim tenia molts riscos, que anaven del servei a la Reial Armada a perdre la vida o la llibertat a mans de pirates i corsaris, tot passant pels accidents a bord i els naufragis.

A la gent de mar li calia defensar els seus interessos i afrontar les pressions que poguessin practicar sobre ells altres col·lectius, per això no dubtaren pas en practicar el corporativisme agrupats dins la confraria i el gremi de Sant Pere, que es mostrava tant en la participació col·lectiva en processons o en l'entrada de reis i arquebisbes (amb el ball de titans com a element representatiu), com en la presentació de súpliques a les autoritats municipals o , si s'esqueia, en presentar contenciosos contra aquells que lesionaven els seus interessos.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Ordinacions per lo ofici del Sr. Mostasaph fetes en lo any 1660 en virtut de deliberació del concell presa en lo any 1656.

18. Item, que qualsevol persona que aportarà sabogas per a vendre en la present ciutat ne aja de donar una al Sr. Mostasap, y així mateix qualsevol perçona forastera que aportarà peix a la plaça de la Pescateria de la present ciutat per a vendre, aja de donar una lliura de peix al dit Sr. Mostasap per la llicència li donarà, y de las tonyines ajan de donar una lliura als señors cònsols.

19. Item, que tot pescador de peix ho pescadora ho qualsevol altre venedor aja de vendre peix que li serà demanat, al preu y for que per lo Sr. Mostasap ho son lloctinent ho altre perçona per lo dit efecte destinada serà, que no gos fer tornes ab una de altra manera de peix, si ja no era de un matex preu ho fore de altre major, en pena de deu sous per quiscuna y cada vegada y lo peix, perdut.

20. Item, que ningun revenedor ho revenedora de peix que comprarà o vendrà no gos aturar per sos ops, ho per altra perçona no gos amagar en lo paner haont lo dit peix serà ni en altra part, ans lo aja de tenir allí palesament y vèndrer per menut cada hu a son preu los serà donat per dit Sr. Mostasap, en pena de deu sous per quiscuna y cada vegada y lo peix, perdut lo que aurà amagat.

21. Item, que tot revenador o revenadora, regtater o regatera, no gos tenir estora en lo paner haont tindrà ho vendrà lo peix, ni un paner sobre altre perquè no estiga amagat lo peix que vendrà, en pena de deu sous per quiscuna y cada vegada.

22. Item, que tot pesador de peix de la pescateria anomenat per la Ciutat no puga tenir companyia en altra persona per comprar

y vendrer aquell peix en la pescateria, en pena de tres lliures per quiscuna y cada vegada, y lo peix, perdut.

23. Item, que tot pescador ho pescadora que aportarà peix bestinal en la plaça de la Pescateria per a vèndrer, aja de aportar aquellesbullat y stripat y tenir aquell en los pedrissos haont és acostumat, y que qualsevol pessador ho venedor de dit peix bestinal aja de tenir aquell venal y tallar.lo en dits pedrissos sots pena de deu sous per quiscuna y cada vegada , y lo peix, perdut.

24. Item, que tot barquer de palangre ho altra perçona que per ellacompràrà peix per esquer de qualsevol natura sia, no pugan vèndrer lo esquer los sobrarà, sinó a pes y al preu que per lo señor Mostasap los serà donat, en pena de deu sous per quiscuna vegada, y lo peix, perdut.

25. Item, que tot pesador o pesadora de peix que comprarà peix per a revendre, y aquell no haurà pogut vendre lo dit peix, ans aquell lo voldrà al vespre portar a sa casa, no pugan portasse.n aquell de la pescateria sens llicència del Sr. Mostasap, y així mateix de matí quan lo vullatràuer per a vendre lo aja de manifestar ho demanar llicència al dit Sr. Mostasap, comprenen.s.i axí mateix los patrons y demás que vendran peix, sota pena de vint sous per quiscuna y cada vegada, y lo peix, perdut.

26. Item, que tot barquer ho est(r)any ho privat que pendrà ho comprarà esquer dins la plaça de la Pescateria de la present ciutat o terme de aquella aja de portar lo peix que Déu li darà en dita plaça de la present ciutat, sota pena de sinquanta sous per quiscuna y cada vegada, y lo peix perdut.

27. Item, que tot venedor ho venedora de peix de platareta no puga vèndrer aquell sinó a pes en la plaça de la Pescateria y no en

altra part, ni carrer ni cases de ningun gènere de persones ni convents sinó al preu y for que per lo Sr. Mostasap li serà donat, y en tenir preu no se.l ne pugatornar ni tràurer.lo de la plaça ni aturar. se.l per son propi ús, en pena de deu sous per quiscuna y cada vegada, y lo peix, perdut.

28. Item, que tot barquer y xavaguer ho tota qualsevol perçona que traurà tonyines ho altre peix del muntanyar gros fins a las coves del cap de terme envés Tamarit, que encontinent tretes las auran ho auran tret qualsevol altre gènere de peix en terra, lo ajan de portar en la plaçade la Pescateria de la present ciutat, y mètrer cada hu en son lloch y no mètrer ni amagar.ne en las botiges ni ab altres llochs, ni vèndrer aquell ni aportar de aquell en part alguna, sinó en dita plaça de la Pescateria, sota pena de tres lliures per quiscuna y cada vegada.

29. Item, que qualsevol pescador de bolix com de axàvega com de tonyina y qualsevol altre genero de pescadors que abitan en la present ciutat y terme de ella, que tot lo peix que pendrà y traurà en qualsevol part de terme ell ho sos patrons en la barca sua ho en qualsevol altra manera, puixhabita en la present ciutat y terme aja y sia tingut de aportar tot lo peix traurà a la plaça de la present ciutat, i no.n gosa vendre ha dingú sens llicència del Sr. Mostasap, sota pena de tres lliures per quiscuna y cada vegada.

30. Item, per esquivar y escusar alguns abusos que en la dita plaça de la pescateria se podan fer, que no gose ninguna perçona, venedor ni venedora de la plaça de la Pescateria ésser comprador per via de mercaderia, ni goso tenir part ni companyia palesament amagda, directament ho indirecta en mercadés ho compradós alguns de peix ho estranys ni privats, en pena de deu lliures per quiscuna y cada vegada.

31. Item, que lo Sr. Mostasap puga pendre y fer aturar qual-sevol peix que tinga menester y li aparexerà ser neseçari per la provisió de dita ciutat, y que ninguna perçona no puga fer contradicció a dit Sr. Mostasap, sota pena de vint sous per quiscuna y cada vegada, podent dit Sr. Mostasap duplicar dites penes.

32. Item, que tot venedor de peix que aurà demanat preu al Sr. Mostasap aja de posar-lo venal a la plaça encontinent al preu ho for li serà donat per dit Sr. Mostasap, sota pena de sinquant sous per quiscuna y cada vegada.

33. Item, que ningun pesador de peix o pesadora així del canastó com de la balança no puga tenir part en la banca del pescador ni en dinguna manera axàrcia, sots pena de deu lliures per quiscuna y cada vegada.

34. Item, que ningun pescador de la fluxa ni altre qualsevol pescador que pescarà ab arrossegall ni altra qualsevol manera de axàrcia menuda, no gose ni presumesca partir-se lo peix que pescat auran en ses axàrcias, ni aquell vèndrer en dinguna part, sinó que.l ajen de aportar a la plaça de la Pescateria y vèndrer-lo per lo preu que lo Sr. Mostasap los serà donat, sota pena de sinquant sous per quiscuna y cada vegada.

35. Item, lo que tindrà lo dret dels plateretsarrendat aja y dega tenir una balança per a pesar lo dit peix dels platerets en la part de aont no estan las balanças dels pesadós que estan anomenats per los señors cònsols que la deu tenir a la part del carrer de St. Llorenç , sots pena de deu sous per quiscuna y cada vegada.

36. Item, que ningun pesador ni altres persones pugan tenir ningunes criatures tant assentada com drete en los padrisos de la pescateria, sota pena de sinch sous per quiscuna y cada vegada.

37. Item, que ningun pescador ni venedor de peix qualsevol que sie puga vendre ningun gènere de peix un per altre, sinó que ajan de denunciar al Sr. Mostasap la espècia del peix que voldran vendre, y demanar preu, y en cas de contrafactió incórregan en pena de deu lliures per quiscuna y cada vegada.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Fonts

Arxiu de la Corona d'Aragó

Consell d'Aragó

Lligall. 432

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona

Papers solts

Parròquia de Sant Martí d'Altafulla

Sign. 3 i 4.

Parròquia de Sant Pere de Torredembarra

Sign. 65.

Parròquia de Santa Maria de Tamarit

Òbits i compliment pasqual (1622-1785). Sign. 71.1.

Parròquia de Santa Maria de la Catedral de Tarragona

Desposoris, 1600-1615, sing. 35.

Desposoris i núpcies, 1615-1631, sign. 36.

Llibre VII de matrimonis, 1631-1652, sign. 37.

Llibre VIII de matrimonis, 1652-1695, sign. 38.

Llibre IX de matrimonis, 1696-1715, sign. 39.

.Arxiu Històric de Tarragona

Cartes reials i dels lloctinents generals

Sign. 5/198, 5/222, 5/245, 5/255, 5/263, 5/279, 5/303, 5/304, 5/308, 5/310, 5/314, 6/349, 6/360, 6/378, 6/392, 6/428.

Economia i hisenda

Sign. 49.

Tall de 1669.

Llibres del consolat

Anys 1601, 1602, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 161, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1634, 1636, 1639, 1640, 1641, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650-1651. 1651-1654, 1654, 1655-1660, 1660-1663, 1663-1666, 1666-1669, 1669-1673, 1673-1676, 1676-1679, 1679-1684, 1684-2690, 1690-1695, 1695-1701.

Llibres capitulars

Anys 1735 i 1784.

Llibres del claviari

Tercer llibre (1603-1616).

Papers solts

Document núm. 504.

Protocols notarials de Tarragona

Notari Bernat Gendre, sign. 82, 87, 89, 90.

Notari Francesc Reverter, sign. 112, 114, 115, 116, 124, 125.

Notari Onofre Ventallols, sign. 139, 140, 141, 142, 143.

Notari Gabriel Martorell, sign. 129, 130, 131, 132, 133.

Notari Pau Llagostera, sign. 134, 135, 136, 138.

Notari Gabriel Roig, sign. 75, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 159, 8571, 8572, 8573.

Notari Francesc Batlle, sign. 154, 155, 156.

Notari Tomàs Balaguer, sign. 157, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 8570, 8574, 8575, 8576

Notari Joan-Pau Oller, sign. 103, 167, 168, 6544, 8578, 8579.

Notari Marc Rull, sign. 6494.

Notari Joan Baldirà, sign. 170, 171, 172, 173, 174, 175.

Notari Agustí Gendre, sign. 177.

Notari Joan Garau, sign. 180, 181, 182, 6540, 8583, 8583.

Notari Antoni-Dídac Rovira, sign. 6545.

Notari Jaume Goner, sign. 179.

Notari Hilari Riber, sign. 152

Notari Joan Mora, sign. 6542.

Notari Agustí Alemany, sign. 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200.

Notari Marc Lluç, sign. 662.

Notari Gaspar de Casals, sign. 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233.

Notari Feliu Argimon, sign. 202, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212 213, 214 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 8768, 8771, 8769, 8772, 8770.

Notari Francesc Vidal, sign. 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240

Notari Josep Morera, sign. 6551.

Notari Ambròs de Casals, sign. 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250.

Notari Joan-Pau Salines, sign. 251, 252, 253, 254, 6546.

Notari Joan Fleix, sign. 243, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 600, 6548, 6549.

Notari Melcior Corbera, sign. 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 6550.

Notari Francesc Focs, sign. 304, 305, 306, 307, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313.

Bibliografia

Alemany, Joan; Àngels Casanovas: *La navegació a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1987.

Alsina, C.; G. Feliu; L. Marquet, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*. Barcelona: Curial, 1990.

Asensio Bernalte, José Ángel; José Fábregas Roig: "Incidencias corsarias en las costas catalanes durante el reinado de Carlos III (1759-1788)", a *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol. I. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 1984, p. 721-729.

Bahri, Raja, "Dos redenciones mercedarias en Marruecos en el siglo XVII", *Hispania Sacra*, 114 (2004), p. 548-580.

- Bertran i Vallvé, Dídac, *Breu història del Molnàs*. Tarragona: Parròquia de Sant Cosme i de Sant Damià del Molnàs, 1993.
- Braudel, Fernand, *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*, vol. I. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 1976
- Cámara, Alicia: "Las fortificaciones y la defensa del Mediterráneo", a *Felipe II y el Mediterráneo*, volum IV. Madrid: Sociedad estatal para la conmemoración de los centenarios de Felipe II i Carlos V, 1999.
- Capdevila, Sanç, "El Gremio de Marineros", *Setmana Santa en Tarragona*. Tarragona: Publicación del Sindicato de Iniciativa, 1940, p. 26-34.
- Català i Dalmau, Rafael; Valentí Gual i Vilà, "Materials per a una investigació sobre els pescadors de Tamarit (1690-1740)", *Estudis Altafullencs*, 12 (1988), p. 5-26.
- Cortiella i Òdena, Francesc, *El gremi dels forners de Tarragona*. Barcelona: Ed. Montagut, 1987.
- Delgado i Ribas Josep M., "La construcció naval Catalana: els mestres d'aixa", *L'Avenç*, 38 (1981), p. 44-50.
- Fernández Díaz, Roberto; Carlos Martínez Shaw, "Els sistemes de pesca", *L'Avenç*, (1980), p. 802-813.
- Feijoo, Ramiro, *Corsarios berberiscos. El reino corsario que provocó la guerra más larga de la historia de España*. Barcelona: Carroggio/ Belacqva, 2003.
- García Cárcel, Ricardo, "Morir a la Barcelona del Barroc", *L'Avenç*, 78 (1985), p. 58-59.
- Goodman, David, *El poderío naval espanyol. Historia de la armada espanyola del siglo XVII*. Barcelona: Ediciones Península, 2001.
- Gosse Philip, *Los corsarios berberiscos. Los pirates del Norte (historia de la pirateria)*. Madrid: Espasa-Calpe, 1973⁴.
- Gras Alegret, Josep; Xavier Capella i Ortega; Juan Ángel Pajero Cando; José Herraiz Soriano: *El què, el com i el quan de la pesca del sector septentrional del litoral tarragoní*. Vila-seca, 1988.

- Gutiérrez de la Cámara Señón, José Manuel, “La matrícula naval de Don Diego Brochero de la Paz y Anaya”, *Revista General de Marina*, maig 2013, p. 613-621.
- Heers, Jacques: *Historia de los berberiscos*. Barcelona: Editorial Ariel, 2003.
- Iglésies, Josep, *Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, 2002.
- Jané Checa, Òscar: *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contra identitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*. Catarroja: Editorial Afers, 2006.
- Lleonart, Jordi; Josep M. Camarasa: *La pesca a Catalunya el 1772*. Barcelona: Diputació Provincial / Museu Marítim, 1987.
- López i Miquel, Olga, “La urgència de la salvació: les misses post-mortem”, *L'Avenç*, 78 (1985), p. 60-63.
- Lozano, Roser, *La població de Tarragona al segle XVII*. Tarragona: Centre d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, 1995.
- Martín, Olga; Ernest Gallart: “Els sistemes defensius de la costa catalana contra la pirateria i el corsarisme (XVI-XVII)”, *Manuscrits*, 7 (1988), p. 225-240.
- Martínez Gil, Fernando: *Muerte y Sociedad en la España de los Austrias*. Madrid: Siglo XXI, 1993.
- Minchinton, Walter: “Tipos y estructura de la demanda (1500-1700)”, a Carlo M. Cipolla, ed. *Historia econòmica de Europa (2). Siglos XVI y XVII*. Barcelona: Editorial Ariel, 1979.
- Moreno Echevarría, José Maria: “Antonio Barceló: un gran marino mallorquín”, *Historia y Vida*, 20 (1969), p. 34-47.
- Morera Llauredó, Emilio: *Tarragona cristiana*, vol. IV. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1955.
- Ordinacions i crides de la ciutat de Tarragona (segles XIV-XVII)*. Tarragona: Ajuntament de Tarragona, 1982.
- Palma de Mallorca, P. Andrés de, *Las calles antiguas de Tarragona (Siglos XIII-XIX)*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1956-

Pennington, D. H.: *Europa en el siglo XVII*. Madrid: Aguilar, 1973.

Recasens i Comes, Josep M., "La Sociedad de la Ciudad de Tarragona a mediados del siglo XVII", *Boletín Arqueológico*, fasc. 77-84 (1962-1963), p. 81-94.

- "Notícies sobre la pesca i els pescadors de Tarragona. Segles XVI i XVII", *Quaderns d'Història Tarraconense*, XV (1997), p. 67-118.
- "Dues captures de vaixells mercants a les costes tarragonines perpetrades per corsaris mors. Anys 1629 i 1630", *Tag*, 17 (2000), p. 12-15.

Rovira i Gómez, Salvador-J., "La lleuda de Tamarit", *Niu d'Art*, 27 (1990), p. 17.

- *Tamarit*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1991.
- *La gent de mar de Torredembarra* (s. XVIII). Tarragona: Publicacions "Paratge Tarragoní", 1992.
- *Altafulla siscentista. La vida en una vila del Baix Gaià al segle XVII*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1997.
- "Captius i esclaus al Tarragonès durant l'edat moderna", a Daniel Piñol Alabart (coord.), *Història dels altres. Exclusió social i marginació a les comarques tarragonines (segles XIII-XX)*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2003.
- *Vells i nous (Els nobles de Tarragona al segle XVII)*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2003.
- "La història dels Saportella, de Jeroni Pujades, i Bernat de Saportella", *Tag*, 37 (2005), p. 6-8.
- *Història del Baix Gaià. Edat moderna*. Valls: Cossetània Edicions, 2012.
- *Els grups socials de Torredembarra a l'època dels Àustries*. Treball inèdit.

Sabaté i Bosch, Josep M., *El gremi de marejants (societat marítima i protectora). Una aproximació històrica*. Tarragona: Edicions El Mèdol, 1992.

Sánchez Real, José: *Obra menor IV*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1997.

Sanet i Jové, Josep M., “Les causes pies i la redempció de captius”, *Tag*, 43 (2006), p. 12-16.

- “Causes pies tamaritenques fundades per a la redempció de captius. Segles XVII i XVIII”, a Manel Güell; Salvador-J. Rovira i Gómez (Edited by). *L'home i l'historiador. Miscel·lània en homenatge a Josep M. Recasens i Comes*. Tarragona: Autoritat Portuària de Tarragona, 2007, p. 217-224.

Sáñez Reguart, A.: *Diccionario Histórico de las Artes de Pesca*, 5 volums. Madrid: 1791-1795.

Sigalés, Josep M.: *Diccionari nàutic*. Barcelona: Editorial Joventut, 1984.

ISBN-13: 978-84-942191-0-8



9 788494 219108